Bokodi-Oláh Gergely

Fonyód, 1956

Bokodi-Oláh Gergely

Fonyód, 1956

Fonyód (Fonyód Város Önkormányzata) 2011.

Fonyód, 1956

Írta: Bokodi-Oláh Gergely

Lektorálták:
Dr. Horváth Miklós, Dr. Szántó László, Szecsey István

A visszaemlékezéseket összegyűjtötte:
Varga István

A könyv Fonyód Város Önkormányzata és a Fonyódi Kulturális Intézmények kezdeményezésére jött létre.

Felelős kiadó: Fonyód Város Önkormányzata

Borító: Kunos Roland
A borítón látható kép forrása a kaposvári Megyei és Városi Könyvtár honlapja: www.mvkkvar.hu.

© Bokodi-Oláh Gergely

ISBN 978-963-08-2511-5

Fonyód, 2011.

Tartalom

Előszó	**5**
1956 Somogy megyében	**8**
Fonyód, 1956	**13**
1956. október 23-27. A forradalom szele és a hatalom riadalma Fonyódon	**18**
1956. október 28. Fonyód lakossága felemeli hangját	**21**
1956. október 29. Járási nemzeti bizottság választása	**32**
1956. október 30. Vasutas nemzetőrök	**46**
1956. október 31. A kommunista-ellenes hangulat napja	**49**
1956. november 1-3. A konszolidáció napjai	**56**
1956. november 4. után, szovjet parancsnokság alatt	**61**
Akit halálra ítéltek	**63**
Utóélet	**66**
Utószó	**75**
Mellékletek	**79**
Nyers István visszaemlékezése	**80**
Seres József visszaemlékezése	**85**
A Hazafias Népfront Somogy megyei Bizottságának Elnöksége által 1956. október 26-án összeállított 16 pontos program	**87**

Az alábbi személyeket vették nyilvántartásba 1956-ot követően **91**
A forradalom alatti tevékenységük miatt rendőri felügyelet alá helyezettek névsora **101**
A forradalom alatti tevékenységük miatt internáltak névsora **105**
Fonyódi járás ellenforradalmi *(sic!)* elemeinek statisztikai összesítője **107**

Előszó

Fonyód 1956-os történetének megírására egy helyi barátom, Lukács Bence közvetítésével nyílt lehetőségem. A vonatkozó helytörténeti irodalom korábbi értelmezéseinek befolyásoló hatását elkerülendő, a munkát forrásfeldolgozással kezdtem. Ugyanakkor leszögezem, hogy a történész munkája, éppen azért, mert forrásokon alapszik, sohasem tévedhetetlen. A hatalom hivatalos dokumentumait, a korabeli sajtó írásait és a visszaemlékezők elbeszélt történeteit átszövő egyéni és ideológiai érdekek burkát ugyan igyekszik lefejteni a szakember, de mégiscsak ezekre alapozva kénytelen dolgozni. Az események leírása éppen ezért egyfajta értelmezése a történteknek, nem tévedhetetlen igazság. Bár a történész a valós tények rögzítésére törekszik, a valóság egyszeri és megismételhetetlen. Csupán közelítésre van mód.

1956-ot a Kádár-rendszerben ellenforradalomként kezelték, és tiltottak róla minden diskurzust. Ezzel egyben mitizálták is. Mikor 1989 után szabadon lehetett foglalkozni a témával,[1] az ötvenhatosokban földöntúli hősöket látott a közvélemény. Magánemberként

[1] A *Fonyódi Fórum* hasábjain Ottóffy Attila már 1989-ben elkezdett foglalkozni a témával, de végül dr. Lukács Csaba foglalta össze a községben történteket ugyanitt 1991 novemberében.

meggyőződésem, megérdemelték ezt a státuszt és bánásmódot. Az elmúlt húsz évben aztán szép lassan megint elhalványult ’56 dicsősége, legalábbis az egykori résztvevők ezt állítják. A forradalom és szabadságharc, mint jelenlegi államformánk alkotmányba foglalt alapköve, megérdemli és megköveteli, hogy foglalkozzunk vele, hogy életben tartsuk szellemét. Ugyanakkor életszerűtlen lenne azt állítani, „minden jó, ami ’56”. A résztvevők hősök, de hétköznapi hősök, a maguk hibáival, gyengeségeivel. Csodát vittek véghez, de közben ugyanolyan esendő emberek voltak, mint mi magunk, csak nekik megadatott a lehetőség, hogy sorsdöntő időkben éljenek a lehetőséggel, és történelmet írjanak. Irigylem őket.

Köszönetet mondok Hidvégi József úrnak, Fonyód város polgármesterének, hogy az önkormányzat támogatásával megjelenhetett ez a kötet. Köszönöm Varga Istvánnak, a Fonyódi Kulturális Intézmények igazgatójának, hogy szorgalmazta Fonyód ötvenhatos történetének megírását, valamint tevékenyen segítette munkámat az interjúk elkészítésével és a Somogy Megyei Levéltárban őrzött dokumentumok felkutatásával. Köszönöm a lektorok, dr. Horváth Miklós nyá. ezredes, egyetemi tanár, dr. Szántó László nyá. főlevéltáros és Szecsey István történész-levéltáros munkáját és ösztönzését. Köszönöm Lukács Bencének, hogy megismertetett a témával és

történészként engem ajánlott a feladatra. Köszönöm szeretett feleségemnek, hogy éleslátásával felhívta a figyelmemet azokra a részletekre, amelyek felett elsiklottam volna.

Kérem az olvasót, ha ismeretei szerint valamiben tévedek, juttassa el hozzám módosító, pontosító észrevételeit. A leírtak tehát nem tévedhetetlen igazsága, de a legjobb tudásom szerint összegyűjtött és megfogalmazott előadása a történteknek. Ennek fényében kívánom, hogy Fonyód 1956-os története tanulságul szolgáljon mind a helyi érdeklődőknek, mind a forradalom és szabadságharc országos összefüggései után kutatók számára.

1956 Somogy megyében[2]

1956. október 23-án, a budapesti események hatására a kaposvári értelmiségi fiatalság is mozgolódni kezdett. Fáklya című kiadványukat aznap még jóváhagyta a megyei pártvezetés, azonban másnap hajnalra már megváltoztatta véleményét, és elkoboztatta az elkészült példányokat. Az 1956. október 24-re tervezett gyűlést is lefújták.

1956. október 26-án, az új, ún. nemzeti kormány megalakítása bejelentésének napján, az ekkor még a megyei pártbizottsággal együttműködő Zrínyi Kör[3] kezdeményezésére megkezdett demonstrációból, az ipari üzemek munkásainak csatlakozását követően többezres tömeggyűlés bontakozott ki a kaposvári Petőfi téren. *„Ugyanezen a napon a helyi hatalmi tényezők is megpróbálták érvényesíteni a fentebb jelzett politikai taktikát,* [miszerint a kommunista párt tartsa ellenőrzése alatt az eseményeket] *s ennek jegyében először is a Hazafias Népfront égisze alatt megfogalmazták a 16 pont c. kiáltványt. Ez, a másnapi újságban is közzétett*

---

[2] A fejezet SZÁNTÓ László: *Az 1956-os forradalom Somogyban. Válogatott dokumentumok*. Kaposvár (Somogy Megyei Levéltár) 1995. [továbbiakban: SZÁNTÓ 1995.] munkája alapján foglalja össze a történteket.

[3] A Zrínyi Miklós Kört a DISZ Somogy megyei szervezete a Petőfi Kör mintájára alakította meg október közepén.

kiáltvány szolgált az október 27-től megtartott helyi népgyűlések többségének politikai platformjaként."[4] A párt- és szakszervezeti vezetés ezt követően a munkástanácsok megalakítására szólított fel.

1956. október 27-én, szombaton nemcsak a megyeszékhelyen, de a megye több településén voltak gyűlések, felvonulások; munkástanácsok és helyi forradalmi szervek alakultak.

1956. október 28-án, Kaposváron még mindig nem dőlt el, ki vezeti majd a megyét: a hatalmát átmenteni igyekvő régi vezető elit, a velük együttműködni szándékozó, illetve az őket elutasító értelmiségi réteg. A munkástanácsok küldöttgyűlését többször is összehívták. A betiltott felvonulást megtartották, a tömeg vele szemben kivezényelt katonákkal barátkozott. A járási központok közül először Siófokon alakult járási forradalmi bizottság, valószínűleg még ezen a napon.

A forradalom győzelmét követően, 1956. október 29-én véglegesen megalakult a Somogy megyei Forradalmi Nemzeti Tanács. A helyi viszonyokra jellemzően a radikálisok nem, ellenben a korábbi hatalom képviselői bekerültek a tanácsba, amely a többi között feladatának tekintette a járási forradalmi tanácsok segítését és irányítását. *„Még aznap délután és másnap a*

[4] SZÁNTÓ 1995: 11.

küldötteik felkeresték a járási székhelyközségeket, indukálva vagy befolyásolva a helyi eseményeket."[5] A megye legtöbb településén ezen a napon hozták létre a rend és biztonság megőrzésére a nemzetőrséget, illetve váltották le a korábbi vezetőket.

1956. október 30-án a radikalizálódott tömegtüntetés résztvevői a megyei pártbizottság épületében tartózkodókat, köztük a megyei első titkárt, valamint a helyszínen tartózkodó megyei rendőrfőkapitányt elfogták, és a megyei börtönbe zárták. A tömeg a megyei tanács épülete előtt aztán elérte, hogy a régi hatalom képviselőit kitegyék a forradalmi tanácsból, és helyükre a tüntetés vezetői kerüljenek. A Somogy megyei Forradalmi Nemzeti Tanács ezt követően vette át tulajdonképpen a megye irányítását. Ezen a napon alakultak meg a katonai forradalmi tanácsok, míg a rendőrségnél csak másnap került erre sor.

1956. október 31-én tízezres tömeggyűlés volt Kaposváron, ahol a korábbi kisgazda főispán, Vidovics Ferenc volt a fő szónok. A különböző állami hivatalok vezetőit leváltották, megtörténtek a személycserék (rendőrség, ügyészség, börtön). A fegyverrel rendelkező államvédelmi tisztek és pártfunkcionáriusok (védő)őrizetbe vételéről a megyei forradalmi tanács döntött, a végrehajtással a rendőrséget és ügyészséget

[5] SZÁNTÓ 1995: 15.

bízta meg.[6] Az őrizetbe vételek a járási központokban is lezajlottak. A helyi forradalmi erők a járási székhelyeken 30-31-én *„a nép nevében, a köz javára”*[7] vették használatba a pártbizottságok épületeit. A szociáldemokrata és kisgazdapártot újra megalakították.

Sem a Szabad Somogy, sem a megyei forradalmi tanács lapja, a Somogyi Néplap nem közölt igazán híreket a megyéből, csak Kaposvárról, amit részben a helyszűke (2 oldal terjedelem), részben a nehézkes tájékozódás magyaráz.

A megyeiek 1956. november 4-én keresték volna fel a járási tanácsokat tájékozódás és segítségnyújtás céljából. A járásiak mindenhol segítették a községi forradalmi tanácsok munkáját.

---

[6] Ld. a Somogy Megyei Forradalmi Nemzeti Tanács utasításai a megyei ügyészség részére. *„A Forradalmi Nemzeti Tanács karhatalmi alakulatai által (rendőrség, honvédség, nemzetőrség) az ügyészségi börtönbe bekísért egyéneket személyi adataik felvétele és az elfogatás okának megjelölése mellett köteles a börtönbe azonnal befogadni.* [ti. a Somogy Megyei Ügyészség – BOG] *Ezek az intézkedések azokra a volt pártfunkcionáriusokra és az államvédelmi hatóság tagjaira vonatkozik, akiket a párt a forradalmi események ideje alatt, vagy azt megelőzően bármiféle lőfegyverrel ellátott ezek a személyek jelenlegi állapotban veszélyeztetik a magyar nép szabadságharcának sikerét és az állampolgárok életét és biztonságát.”* SZÁNTÓ 1995: 159. Fegyverrejtegetés bűntette miatt kellett ellenük hivatalosan eljárást indítani a megyei forradalmi nemzeti tanács utasítása szerint. Az ügyészség tájékoztatása alapján előzetes letartóztatásuk elrendeléséről a nemzeti tanács [feltehetően a megyei testületre utal a dokumentum – BOG] dönthetett.

[7] SZÁNTÓ 1995: 19.

A járási központokba 1956. november 4-e után 1-2 nappal vonultak be a szovjet csapatok; katonai közigazgatást vezettek be, kijárási tilalmat rendeltek el. A fegyvereket le kellett adni, a lakosságot pedig a munka felvételére, megkezdésére szólították fel. Mindez a börtönökből kiszabadított helyi pártvezetők közreműködésével történt. Megyeszerte megtorló akciókat és letartóztatásokat hajtottak végre, több személyt a Szovjetunióba deportáltak. A rendőrséget együttműködésre kényszerítették, majd november közepétől a karhatalomé lett a főszerep.

A megyei vezetésben egészen az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának 1956. december 2-5. közötti ülésén elfogadott állásfoglalást követő 1956. december 8-i megyei pártértekezletig a sztálinista-rákosista szemlélet uralkodott, tehát szélsőségesen baloldali nézeteket képviseltek. Míg megyei és járási szinten hamar újra kicserélődött az irányító testület, addig a vállalatoknál és üzemekben, illetve a községekben még sokáig tartotta magát a forradalom alatt megválasztott vezetés.

Fonyód, 1956[8]

A forradalmi eszmék terjesztésében a megyeszékhely és Siófok mellett Fonyód is élen járt a megyében. A járási nemzeti bizottság tagjai sorra járták a környező községeket, és ösztönözték, segítették a nemzeti bizottságok létrejöttét.

Néhány régi vezető kezdetben a közigazgatásban beállt változások mellett is a helyén maradt. A

---

[8] A rövid összefoglaló forrásai a fellelhető dokumentumok, különösen pedig az ún. Somogy megyei monográfia (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára [továbbiakban: ABTL] vizsgálati iratok [továbbiakban: V] 150374/1. számú dosszié) és a Fonyódi Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága 1957. február 20-i ülésén rögzítettek voltak (Somogy Megyei Levéltár [továbbiakban: SML] XXXV/56. Az 1956. októberi és novemberi ellenforradalmi eseményekkel kapcsolatos megmozdulások rögzítése - összegzés a járás községeiben történt eseményekről. 1957.02. 20. [továbbiakban: SML XXXV/56. 1957.02.20.]).
Előbbiben járásonként és településenként összefoglalták a helyi történéseket, felsorolták a forradalmi eseményekben szerepet vállalókat, feltüntetve származásukat és részletezve tevékenységüket, valamint statisztikai összesítéseket közöltek. „Megyei monográfiákat a megyei rendőrkapitányságok politikai nyomozó osztályai készítettek 1958-1959-ben.” ORGOVÁNYI István: Az 1956-os forradalom és szabadságharc kutatásának forrásai. In: GYARMATI György (szerk.): *Trezor 3. Az átmenet évkönyve 2003.* Budapest (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára) 2004. 136.
A korabeli dokumentumokból vett idézetek nagy része azzal a szándékkal került a könyvbe, hogy érzékeltesse a hatalom hozzáállását az eseményekhez, illetve az azokban résztvevőkhöz a megtorlás időszakában. Ennek megfelelően forráskritikával kezelendők.

szervezésben *„természetesen mindenütt az osztályidegen és azok a személyek jártak az élen, akiket valamilyen sérelem ért, vagy legalábbis úgy érezték, hogy a személyükkel kapcsolatos intézkedések indokolatlanok voltak.”*[9] – olvasható az utólagos értékelés a monográfiában. Ezzel szemben ki fog derülni, hogy a szervezésben a tanácson dolgozók jártak élen, más kérdés, hogy az események felett elvesztették az irányítást és a népakarat utat tört magának az önszerveződés révén.

1956. október 27-ig a járás a megszokott rend szerint élte életét. Aznap azonban több községben felvonulások voltak, és nemzeti bizottságokat választottak. Annak reményében, hogy az eseményeket kézben tarthatják, a járási tanács végrehajtó bizottsága[10] és a járási párt-vb vezetői egymással egyetértésben 28-ára békés felvonulást szerveztek Fonyódon. Céljuk a lakosság feszültségének levezetése volt. Ennek érdekében a Somogy megyei Hazafias Népfront 16 pontos, röplapokra nyomtatott követelésének szétosztását is elhatározták.

A postánál összegyűlt 500-600 fős tömeg azonban a szervezők egy részét kivetette maga közül. Az emberek a templomban tartott mise után már egyházi zászlókkal

[9] ABTL V-150374/1 381.
[10] továbbiakban: vb

és szentképekkel vonultak a vasútállomás elé. A somogyi Hazafias Népfront 16 pontos követelését Henger István, a községi tanács vb titkára olvasta fel, Jáger Györgyöt, a járási tanács elnökhelyettesét ugyanakkor már lehurrogták. Több civil is felszólalt.

A vasútállomásnál lévő Hősök szobránál Kolip Gyula rendőr főhadnagy megpróbálta szétoszlatni a tömeget. Ez nem sikerült, sőt a tömeg a rendőrkapitányság elé vonult, ahol követelte az időközben oda bemenekült államvédelmis kiadását. Több órás tárgyalást követően ez megtörtént, Kolipot a községi tanácsra kísérték. Ekkor az itt egybegyűltek megválasztották a községi nemzeti bizottságot.

A járási tanács 1956. október 29-ig működött. Aznap reggel Szekeres Vince, a mezőgazdasági osztály főagronómusa, korábbi internált szorgalmazására többen járási nemzeti bizottság létrehozására tettek javaslatot. Indoklásukban kifejtették, hogy a községi nemzeti bizottságok nem fogadták már el, ha a hivatalnokok, mint a tanács vb jelentkeztek náluk. A közigazgatásban dolgozók és más területi szervek munkatársai a tanácsháza nagytermében megválasztották a Fonyódi Ideiglenes Járási Nemzeti Bizottságot. A testület tagjai közül ügyvezető elnökséget választott Szekeres Vince elnök, Burghardt Sándor, Kaponya István, Lakos István és Molnár Lajos tagok személyében.

1956. október 29-én, a „hatalomátvétel” napján mind a járási tanács, mind az MDP épületéről leverték a csillagot, az irodákból pedig eltávolították Lenin és Sztálin képeit. Nyers István és Seres József jártak élen a jelképrombolásban.[11] Félve a megtorlástól mindketten nyugatra távoztak 1957 januárjában.

A nemzeti bizottságok megalakítása után mindenhol a nemzetőrség felállítása volt az első intézkedés. 1956. október 28-án este, a községi nemzeti bizottság megalakította a nemzetőrséget, majd 1956. október 30-án ugyanez járási szinten is megtörtént. Parancsnoka: Tóth Tibor, helyettese Oskó Pál voltak. A forradalom fegyveres testülete Fonyódon vasutasokból és fiatalokból állt, összesen kb. 30 tagot számlált.

A nemzetőröket, szolgálatteljesítésük idejére a rendőrség látta el fegyverrel. Kaponya István főhadnagy, 28-ától a rendőrkapitányság vezetője utasította az őrsöket, hogy járőrszolgálatra mindig egy rendőr és egy nemzetőr menjen együtt.[12] Ezzel nemcsak azt biztosította, hogy a járőrpárok kontrollt gyakoroltak egymás felett, de elérte azt is, hogy a rendőrök rutinja a nemzetőrök megbecsülésével párosult. Míg előbbiek

[11] Visszaemlékezéseiket ld. a mellékletek közt.
[12] ABTL V-144110 60.

tudták, hogyan kell intézkedni, utóbbiaknak lehetősége volt rá, nekik nem kellett a lakosság haragjától tartaniuk.

1956. október 23-27. A forradalom szele és a hatalom riadalma Fonyódon

A „forradalom szele" Fonyódra a járást átszelő, a Balaton déli partjának ekkor legnagyobb aszfaltcsíkján, a 7-es főúton érkezett. *„Gépkocsikkal idegen személyek érkeztek, nyilvánvalóan azzal a célzattal* – olvasható a monográfiában -, *hogy az ellenforradalmi (sic!) felkelést mindenüvé kiterjesszék. 1956. október 23-tól a vezetők egyike sem tudta azt, hogy mi lesz, mit kell csinálni. Mindenhol felülről várták az utasításokat."*[13] A két értelemben is „fejvesztett" közigazgatás általános jelenség volt ekkor az országban. Nemcsak a központi irányítás szűnt meg, de nélküle a helyi vezetők is „tanácstalanok" voltak.

A bizonytalanság félelmet szült, a félelem hatására pedig felfegyverkeztek a régi hatalom vezetői. A rendőrkapitányság 8 puskát és egy géppisztolyt adott a pártbizottságnak, a kaposvári katonai parancsnokság pedig már 1956. október 23-án, mikor a járásban tulajdonképpen még nem történt semmi, egy raj katonát (12-13 fő) rendelt ki Fonyódra, a járási pártbizottság épületének védelmére.[14]

---

[13] ABTL V-150374/1 380.
[14] ABTL V-144110 59.

1956. október 24-én hajnali 5 órakor a Somogy megyei Kiegészítő Parancsnokság riadót rendelt el. A járási kiegészítő parancsnokság állománya azt a parancsot kapta, hogy további intézkedésig nem hagyhatják el a katonai objektum területét.[15] A járási pártbizottsággal, a járási rendőrkapitánysággal[16] és a járási tanács végrehajtó bizottságával, részben ezért, részben az elöljáró parancsnokság tájékoztatásának hiánya miatt[17] telefonon felvették a kapcsolatot. A budapesti eseményekről egy kölcsön kapott rádióból értesültek. A beszámoló szerint a járási párt- és tanácsszervek *„tétlenül nézték az események menetét és területi munkát egyáltalán nem is végeztek.”*[18]

A járási kiegészítő parancsnokság életében az egyetlen érdemleges esemény is csak a tervezőasztalon játszódott le. 1956. október 25-én a rendőrkapitányság értesítette őket, hogy Budapestről három tehergépkocsival fegyveres forradalmárok tartanak feléjük. A tervek szerint a fonyódi vasúti sorompónál állítottak volna fel úttorlaszt, illetve a Halásztelepnél lévő

---

[15] A járási kiegészítő parancsnokságon történteket Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltára [továbbiakban: HL] 1956-os gyűjteménye alapján tudtam rekonstruálni. HL MN-Különgyűjtemény-F 6/14

[16] Hivatalos neve: BM [Belügyminisztérium] Járási Osztálya.

[17] 1956. október 26-29. között a járási kiegészítő parancsnokság elöljáró szervezettől nem kapott semmilyen tájékoztatást.

[18] HL MN-Különgyűjtemény-F 6/16 2.

ároknál vágták volna el a visszavonulást. A harc elmaradt, mivel a forradalmárok már korábban letértek az útról.

1956. október 25-én megszervezték a helyi objektumok fegyveres védelmét: 14 tartalékos tisztet jelöltek ki szolgálatra.[19] Ezen a napon rendelte el a megyei kiegészítő parancsnokság a mozgósítási tervek készenlétbe helyezését, mellyel éjjelre el is készültek.

[19] Más forrás arra is rámutat, hogy kommunista tartalékos tisztet fegyvereztek fel. ABTL V-144110 59.

1956. október 28. Fonyód lakossága felemeli hangját[20]

Október 28-a hozta el Fonyód számára a fordulatot. Lack Gézát a tanácsházára hívták, ő dobolta ki a Molnár Lajos által megírt szöveget, amelyben 10 órára falugyűlést hívtak össze a Derű vendéglő elé. A felvonulást a járási pártbizottság és tanács azért szervezte, hogy az embereket ne ragadja magával a „forradalom szele”.[21] A tanács dolgozói már korán reggel szórólapokat osztottak. A községi tanácsról szóló hangosbemondó is gyűlésre hívta a lakosságot. Délelőtt 10 órára összegyűlt a „kritikus” tömeg.

A forradalmi hangulat gyújtópontja a községben éppen a helyi pártvezetés lett, még ha ezzel ellentétes előjellel is akarták megszervezni a gyűlést. Október 28-án, a budapesti kormányzati hangnem megváltozott, a fonyódi vezetés is reménykedhetett abban, hogy továbbra is kézben tarthatja a község és járás irányítását. Október 23-27. között sikerült helyükön maradniuk, ezért joggal

---

[20] A fejezet megírásában elsősorban a Lakos István és társai ügyében keletkezett vizsgálati- és peranyagokra építhettem. ABTL V-142952 A rendőrkapitányságnál történtek rekonstrukciójának fő forrása a Mittermayer József ügyében készült vizsgálati dosszié volt. ABTL V-142965

[21] Több vizsgálati anyag is egybehangzóan állítja, hogy a tömeg összehívása a járási és községi pártvezetés kezdeményezésére, a felkavart társadalmi hangulat lecsillapításának szándékával történt meg. ABTL V-142952, ABTL V-142965

bízhattak ebben akkor, amikor az ország vezetése is engedni látszott a népakaratnak. Átvették a Hazafias Népfront Somogy megyei Bizottságának Elnöksége által 1956. október 26-án összeállított 16 pontos programot,[22] amiből arra következtethetünk, hogy a sztálinisták a tanácsházán belül is engedtek a változásokat támogató kommunistáknak. Ugyanígy elképzelhető, hogy ez is csak a tömeg megtévesztésére szánt politikai játszma része volt.

A posta előtt gyülekezők közt a járási vezetők is megjelentek, akik, elmondásuk szerint, eredetileg a forradalmi hangulat békés levezetése végett szervezték meg a felvonulást. Schaller Emil[23] azonban Nemes János járási párttitkárt és Bagó Gyula járási tanácselnök-helyettest távozásra szólította fel.[24] Előbbiről kijelentette, hogy vele együtt nem vonulnak fel, míg utóbbit gyilkos csirkefogónak titulálta. Lakos István[25] utánuk küldte Haselbauer József községi párttitkárt is.

---

[22] Ld. a mellékletek között.

[23] Az MSZMP 1957. február 20-i összefoglalója alapján Bödör József borbély ugyancsak felszólította a hatalom képviselőit a távozásra. SML XXXV/56. 1957.02.20.

[24] Nemes János 1956. október 29-e után nem mutatkozott Fonyódon a „tarthatatlan helyzet" miatt, balatonboglári otthonában igyekezett kivárni a számára kedvező fordulatot. ABTL V-144110 32.

[25] Lakos István a róla készült környezettanulmány, illetve a kihallgatási jegyzőkönyve szerint parasztcsaládból származott. 1943-ban vonult be katonának Kaposvárra, 1945-1948 között a Szovjetunióban volt fogoly, 1949-1952 között adóhivatal vezető volt

A hangadók azzal, hogy elzavarták a pártfunkcionáriusokat, a helyi vezetés hatalmának átmentési kísérletét akadályozták meg. Habitusuk és jó fellépésük segítségével könnyen irányt mutattak az egybegyűlteknek. A megjelentek többsége nyilván azért ment a helyszínre, mert egyetértett az országban zajló változásokkal. A hírek a rádión, illetve az átutazókon keresztül eljutottak hozzájuk is. A hangulat eszkalálódása a tanács közbenjárása nélkül is várható volt, hiszen ne feledjük, aznap leállt még a vasúti közlekedés is (Schaller Emil ezért ragadt a községben, egyébként munkahelyén lett volna). A forradalom kirobbantása Fonyódon tehát semmiképpen nem írható az MDP tagok számlájára. Ők csak előkészítették a terepet…

A tömeg elindult, és átvonult a templomhoz, ahol ekkor érhetett véget a 10 órás mise. Az épület előtt Henger István, a községi tanács titkára felolvasta a korábban már röplapokon is osztogatott 16 pontot tartalmazó követelést.[26] Ekkor már a még ott maradt

---

Ordacsehiben, Látrányban, Marcaliban, 1952-1955 között a Magyar Nemzeti Bank fonyódi fiókját vezette, majd a balatonlellei állami halgazdaságnál helyezkedett el. ABTL V-142952

[26] Más forrás szerint erre a vasútállomás előtt, még a beszédeket megelőzően került sor. ABTL V-142968

pártfunkcionáriusok kezéből is kivették a nemzeti zászlókat.[27] Időközben 7-800 ember gyűlt össze.[28]

Henger István ezt követően az embereket a vasútállomás előtti Hősök szobrához irányította. Az 1956. október 28-i felvonulás útvonala, az állomások helyszíne nem véletlen. A tömeg a posta elől indult, a templomhoz, azután a vasútállomáshoz (a Hősök szobrához) vonult, majd a rendőrkapitánysághoz, végül a tanácsházához ment. Míg utóbbi kettő az elnyomást képviselő épületek, a templom a vallásüldözés évei után a hatalommal szembeni ellenállás, ellenszegülés egyik jelképeként logikus állomás. A vasútállomás mögötti tér nemcsak a Hősök szobra, az ősök tisztelete (egyszersmind ismét csak szembehelyezkedés a hatalommal) okán volt fontos, hanem a vasút miatt is. Az emberek többségének ekkor még nem volt gépkocsija, így a leggyorsabb és általánosan használt közlekedési eszköz a vonat volt. A rádió mellett a vasút volt a kommunikáció legfontosabb közvetítő közege, itt terjedtek leggyorsabban a nem hivatalos hírek. Lényeges volt tehát, hogy kinek a kezében van a vasút.

---

[27] ABTL V-142965 34.
[28] ABTL V-142965 11. Járfás János rendőr vallomása. Az ún. „Fehér Könyv" (*Ellenforradalom Somogyban*) ezzel szemben 500-600 főről ír.

A Himnusz és a Nemzeti dal közös eléneklése után először Burghardt Sándor[29] MÁV-előmunkás tartott beszédet,[30] majd Fábián László és Fejes József is felszólalt. Mittermayer József szájából hangzott el, hogy *„Le az ÁVH-val!”* és a hat *„népnyúzó államvédelmis”* kiadatását követelte,[31] de a szovjetek is „terítéken voltak”. Jáger György járási tanácselnök-helyettes is beszélt volna, de lehurrogták.[32] Többen már ekkor nemzeti bizottságot akartak alakítani. Az államvédelmisek részéről Kolip és Böröcz meg is jelentek a helyszínen, de nem azért, hogy „szemléltető eszközül” szolgáljanak.

A pártbizottság közeli épületének védelmére rendelték ki őket a rendőrkapitányságról Nemes János járási párttitkár kérésére, aki miután elzavarták a gyűlésről, feltételezte, hogy nemcsak személye, de a párt épülete is atrocitást szenvedhet aznap. Kolip a pártbizottság épületének kapualjából jól látta és hallotta a Hősök szobránál történteket. Időközben ide érkezett Nagy Árpád is a megyei pártbizottságtól, egy honvédtiszt

---

[29] Burghardt Sándor vezetékneve a különböző dokumentumokban előfordul Burghárd, Burkhardt, Burkhárd, Burkhard, Burchard alakokban. Ezeket minden esetben elírásként kezeltem, és javítottam „Burghardt”-ra.

[30] Más forrás szerint már a templom előtt is beszélt 10-15 percet. ABTL V-142965 34.

[31] ABTL V-142965 A kijelentéseket több vallomás is megerősíti.

[32] ABTL V-142965 34.

kíséretében. Az általuk hozott felhívás szerint minden csoportosulást és tüntetést be kellett szüntetni. Kolip és Böröcz államvédelmi főhadnagy a beavatkozás mellett döntöttek, és mivel erősítést nem kaptak, ketten kezdtek tömegoszlatásba a platóról. Miután azonban Kolipnál meglátták a messziről kézigránátnak nézett könnyfakasztó gránátot és a pisztolyt, elszabadultak az évek óta elfojtott indulatok. A lakosok megrohanták a teherautót, a sofőrt megütötték, őket pedig le akarták rángatni a platóról. A helyszínen lévő Kaponya utasította őket, hogy *„vonuljanak vissza”*. Egészen a rendőrkapitányságig menekültek, az emberek meg utánuk.

A feldühödött tömeg a kapitánysághoz - amit a rendőrök magukra zártak - vonult, és Kolip kiadását követelték. Mittermayer József,[33] aki már a vasútállomás előtti téren sem rejtette véka alá az ÁVH-val szembeni ellenszenvét, itt is hangadó volt, *„piszkos csirkefogó gazember”* felkiáltással verte a rendőrség ajtaját, és követelte, hogy

[33] Mittermayer Józsefnek a róla készült környezettanulmány szerint háziszőttes üzeme volt 18-20, később 8-10 alkalmazottal. Az államosítás idején háziipari szövetkezetté alakult az üzem, de ő maradt a vezető. 1955-ben hiány miatt leváltották, művezetőként dolgozott tovább. 1945-ben ifjúsági szövetséget hozott létre, amely szembehelyezkedett a kommunistákkal. Egy alkalommal a kaposvári „R” gárdisták szétzavarták őket, őt magát pedig összeverték. A Polgári Demokrata Párt jelöltje is volt. ABTL V-142965

adják ki Kolipot, hogy a nép vonhassa felelősségre. Mivel elterjedt, hogy az államvédelmis kezében kézigránát volt, és azt akarta a tömegbe dobni, ahol gyerekek is voltak, lincshangulat alakult ki.

A helyzet kritikus volt, és a katonai kiegészítő parancsnokság is csak telefonon biztosította őket támogatásukról. Odabent végül úgy döntöttek, beengednek négy főt Kaponyával tárgyalni, akinek időközben Böröcz – aki inkább elmenekült a községből - átadta a kapitányság vezetését.[34] Kaponya igen meggyőző lehetett, mert hamarosan Mittermayer már csillapítani próbálta a tömeget a kapitányság erkélyéről.

„Kaponya először az erkélyről szónokolva próbálta rávenni a tömeget, hogy álljon el a lincseléstől, a tömeg azonban nem tágított. Ezután Kaponya azokat vitte az erkélyre, és azokkal szónokoltatott, akikről úgy látta, hogy a tömeg hallgat rájuk, végül újra maga állt az erkélyre a tömeg elé, s elérte, hogy a tömeg lemondott Kolip meglincseléséről, ha az velük megy a községi tanácsházra.”[35]

Abban állapodtak meg, hogy Kolip letépi gyűlölt szovjet típusú vállapjait, a tömeg pedig átkíséri a

---

[34] Ezt más forrás is megerősíti: „*Böröcz államvédelmi főhadnagy átadta a járási rendőrkapitányság vezetését Kaponya István rendőrfőhadnagynak, maga pedig elhagyta Fonyódot.”* ABTL V-144110 60.

[35] ABTL V-144110 60.

tanácsházára, ahol majd döntenek sorsáról. A bebocsátott küldöttség tagjai kezességet vállaltak azért, hogy nem esik bántódása. A fiatal tiszt persze ezzel együtt sem szívesen hagyta el a kapitányságot, csak miután mondták neki, hogy inkább ő szenvedjen, mint az egész állomány.

A vállapjaitól megszabadított, és hátratett kézzel kilépő Kolipot alaposan leköpdösték, amiből a kísérőknek is jutott.[36] Úgy kísérték a tömeg élén a tanácsházára, mintha csapatzászlót vittek volna. Aki ezt a menetet látta, és korábban bármilyen kárt szenvedett a Rákosi-rendszerben, méltán érezhetett elégtételt. Az útközben hozzájuk csatlakozó erőszakos hangot megütő személyeket lecsillapították. Ígéretükhöz híven sértetlenül átértek vele a tanácsházára 12-13 óra körül.

Kolipot az anyakönyvvezető irodájában helyezték el. Ketten őrizték, amire elsősorban saját érdekében volt szükség, többen szerették volna ugyanis „halotti anyakönyvezni".[37] Mittermayer még élelmet is küldött az őrizetesnek, aki azonban csak pálinkát fogyasztott ijedségében, azt viszont bőven.[38]

---

[36] A kíséret a bebocsátott bizottság tagjaiból állt. Feltehetően Kaponya is köztük volt, amit azonban csak egy forrás erősít meg. ABTL V-144110 60.

[37] Több vizsgálati anyag szerint is egy keszthelyi ismeretlen ember lázította a tömeget.

[38] ABTL V-142965 28.

A községi tanács épületében, a titkár szobájában ideiglenes nemzeti bizottság alakult. Ez kb. fél óra leforgása alatt megválasztotta a Fonyód Községi Nemzeti Bizottságát: [39] elnöke Király Teklics Ferenc, titkára Henger István, a tagjai pedig Burghardt Sándor, Erdélyi Béla, Fábián László, Fejes József, Gréczi Imre, Hosszú József, Lakos István, dr. Máté Sándor, Milkovics József, Mittermayer József, Szentirmai István, Szentpáli Gyula, Szörényi Béla és ifj. Varga József lettek.[40] A testületet 17 órára hívták össze.

A községi nemzeti bizottság élére megválasztott Király Teklics Ferenc nem összetévesztendő az október 30-ig Budapesten, pártiskolán lévő járási tanácselnökkel, Király Ferenccel.[41]

A 17:00 órakor pontosan megkezdett első ülésen a nemzetőrség felállításáról és a kocsma ügyében hoztak

---

[39] A községi nemzeti bizottság megválasztásáról, első üléseiről, és Kolip vallomástételéről több forrás is beszámol: ABTL V-142952, ABTL V-142965

[40] SML XXXV/56. 1957.02.20. Szántó László többször hivatkozott könyvében még az alábbi személyek szerepelnek a községi nemzeti bizottság tagjai közt: Bödör József, Kocsis Lajos, Milkovics Imre, Molnár Lajos, Várhelyi Tibor, Zákányi Kálmán. SZÁNTÓ 1995: 429.

[41] Király (Teklics) Ferenc 1897-es, Király Ferenc 1928-as születésű. Előbbiről bővebben ld. a nyilvántartásba vettek névsorát a mellékletek közt. Utóbbi 1954-1955-től 1966-ig volt a járási tanács elnöke, ezt követően a marcali járási pártbizottság első titkára lett.

döntést. Gréczi Imre[42] kocsmáros korábbi tulajdonát követelte vissza. A földműves szövetkezetet képviselő Haselbauerrel szemben végül Gréczinek ítélték az italmérő helyiséget. A régi-új tulajdonos november második felében mégis a tanácsra kellett járjon, hogy tulajdonjogának érvényt szerezzen, de nem járt sikerrel.[43]

Kolip meghallgatására is ekkor került sor. Az államvédelmis főhadnagy a nemzeti bizottság, majd a tömeg előtt is elmondta, hogy ő felsőbb utasításra cselekedett, mert megítélése szerint a gyűlés elvesztette békés jellegét. A könnyfakasztó gránátot állítása szerint csak megfélemlítésből vette elő.

---

[42] Gréczi Imre a róla készült környezettanulmány, illetve a kihallgatási jegyzőkönyve szerint parasztcsaládból származott. Már az első világháborúban is szolgált katonaként, 1916-1918 között orosz hadifogságban volt. 1942-1943-ban frontszolgálatot teljesített a Donnál. Egyetlen gyermeke, fia, 1945-ben a háborúban esett el. Napszámosból küzdötte fel magát, 1939-ben vegyeskereskedést/fűszerüzletet, majd kocsmát nyitott. Legkésőbb 1952-ig mindkettőt államosították. Utóbbiban a Fonyódi Földműves Szövetkezet italmérőt üzemeltetett, ahol kocsmárosként alkalmazták, de nem megfelelő munkája miatt kirúgták, ismét napszámos lett. 1947-ben 20 társával vásárolta meg a fonyódi szeszfőzdét. ABTL V-142952

[43] *„1956 decemberében a fonyódi községi tanács levélben felszólította Haselbauer József szövetkezeti ügyvezetőt, hogy a szövetkezet adja vissza Gréczi Imrének a tulajdonát képező, de a szövetkezet használatában lévő korcsma helyiséget."* ABTL V-142952 86. Gréczi az üggyel kapcsolatban Haselbauert elmondta sok mindennek, méghozzá akkor, amikor az párttitkár is volt.

A 19 órakor ismét összeülő községi nemzeti bizottság végül úgy döntött, átadják a polgári bíróságnak. A tömeg Kolip helyett végül csak a rendőrkapitányságon ráadott pufajkát tépte szét. Talán ismerték a bibliai Jósiás király történetét, aki miután megszaggatta ruháit, reformokat hozott. Miután a tömeg feloszlott, Kolipot átkísérték a kapitányságra, ahonnan megyei kollégái kimenekítették, és elvitték a megyeszékhelyre.

Az államvédelmisek kaposvári parancsnokságát Nemes János járási párttitkár már akkor értesítette telefonon, amikor Kolipot kihozták a kapitányság épületéből,[44] vagyis dél körül. Arról, hogy csak estére értek oda, vagy látva az eseményeket a tanácsházánál nem mertek közbelépni, nem szólnak a források.

[44] ABTL V-144110 60.

1956. október 29. Járási nemzeti bizottság választása[45]

A tanácselnök, Király Ferenc Budapesten tartózkodott,[46] így Bagó Gyula volt a járás megbízott vezetője. Szekeres Vince[47] őt kereste fel négy társával. Közülük három személyre többen egybehangzóan emlékeznek, ők: Nagy Vendel, a begyűjtési hivatal tervelőadója, Gazdag János, a begyűjtési hivatal előadója és Várhelyi Tibor, a járási statisztikai hivatal vezetője.

A negyedik személy kiléte ugyanakkor kérdéses, ugyanis Bagó Györei Józsefet nevezte meg. Ezzel

---

[45] A járási nemzeti bizottságnál történtek megírásához a Szekeres Vince ügyében készült vizsgálati anyagok szolgáltak vezérfonalul. ABTL V-144110 Azokban az esetekben, amikor más forrásra is tudtam támaszkodni, azt külön jeleztem.

[46] Csak 1956. október 30-án tért vissza Fonyódra. ABTL V-144110

[47] Szekeres Vince a kaposvári megyei bíróság 1957. évi ítéletében foglaltak szerint miután végzett a Gazdasági Akadémián, 1944-ben vonult be, de még karpaszományos iskolásként angol fogságba esett. 1946-ban jutott haza. A keszthelyi agrártudományi egyetemen tanársegéd lett, belépett a szociáldemokrata pártba. A pártegyesüléskor átkerült az MDP-be, de onnan 1948-ban kizárták. Az ABTL V-55789. sz. vizsgálati dossziéja szerint 1949. november 17-én Hatvanban ellenszegült az igazoltatásnak, majd izgató és rendőrséget becsmérlő kijelentéseket tett. Négy nap múlva internálták. Megjárta Kistarcsát és Recsket is. Az ottani jellemzése szerint *„A munkához való viszonya kifogástalan, a tábor virágkertészet vezetője, munkáját jól és szorgalmasan végzi. Népi demokráciához való viszonya rossz, rendszerellenes, fasiszta beállítottságú, kommunista gyűlölő, szovjetellenes.”* [ABTL V-55789 36.] 1953-ban szabadult. 1956-ban Balatonlellén községi-, majd Fonyódon járási főagronómus lett.

szemben a bírósági ítélet szerint a begyűjtési hivatalban folytatott, a járási szinten történt változásokat elindító beszélgetés során Schneider László, a járási pártbizottság másodtitkára volt jelen, sőt, ő vállalta, hogy értesíti a járási pártbizottságot és a járási tanács vb-t. Az események idején megbízott tanácselnök Bagónak érdekében állhatott, hogy vallomásában elhallgassa Schneider - a járási pártbizottság másodtitkára - szerepét az ügyben. Schneider szerepét megerősíti, hogy a járási pártbizottság és a járási tanács vb is tudott a gyűlésről, amin azonban hivatalosan nem, de megfigyelőik útján képviseltették is magukat.[48]

Szekeres azt hangoztatta, hogy *„miután az események következtében a járási tanács, mint közigazgatási szerv megszűnt, nincs intézkedési jogköre, létre kell hozni egy olyan szervet, amely hivatott lesz intézkedni.”*[49] Ennek érdekében megbízottaik útján 12 órára gyűlésre hívták a járási szerveket - a rendőrséget, az állatforgalmi vállalatot, az OTP-t és az egészségügyi szerveket - a járási tanács épületébe.

---

[48] ABTL V-144110 A járási pártbizottság részéről Lepenye [nehezen olvasható, épp ezért bizonytalan vezetéknév] János, Fehér Lajosné és a fentiek után nem meglepő módon Schneider László másodtitkár, a járási tanács vb részéről pedig az osztályvezetők voltak jelen a gyűlésen.

[49] ABTL V-144110 34.

Bagó Gyula, megbízott tanácselnök megdöbbenve szembesült a ténnyel, hogy hatalomátmentési kísérelte kudarcba fulladt: *„Erről korábban bennünket nem tájékoztattak. Szekeres és társai szervezték meg. Mi korábban a Népfront titkárával megbeszélést tartottunk, a Népfront jelenlétében akartuk megválasztani a Nemzeti Bizottságot, de erre nem kerülhetett sor, mert ezek megelőztek.”*[50]

Szekeres és társai a járási tanács többi dolgozójával folytatott beszélgetéseik során kevésbé finomkodtak: *„szégyen, hogy az egész országban már megalakultak a forradalmi bizottságok, és itt Fonyódon még mindig nem történik semmi, nem választottunk forradalmi bizottságot.”*[51]

A gyűlést Fáró József, a Hazafias Népfront járási elnöke azzal nyitotta meg,[52] hogy az egyetlen napirendi pont forradalmi nemzeti tanács választása. Szekeres Vince beszédében kiemelte, az a céljuk, hogy *„ne álljon meg az élet, és hogy válasszanak egy ideiglenes járási nemzeti bizottságot, amely átmenetileg intézi a járás ügyeit.”*[53] A járási szervek megjelent képviselőivel jelölő bizottságot alkottak, amelynek javaslatára megválasztották a kb. 25 tagú Ideiglenes Járási Nemzeti

[50] ABTL V-144110 54.
[51] ABTL V-144110 39. Ruda Gyula vallomása
[52] Ezt más forrás is alátámasztja: ABTL V-141393 127.
[53] ABTL V-144110 34.

Bizottságot.[54] „*Néhány hozzászólás után először egy 20-25 tagú jelölő bizottságot* [hoztak létre], *amely a megválasztás után külön terembe vonult vissza. A bizottság 20-22 személyt jelölt, s amikor a jelöltek névsorát a plénumban szavazásra bocsátották, az csak egy-két jelöltet utasított el, és a listát kiegészítve, egy 27 tagú járási forradalmi tanácsot választott… A választás megtörténte után a gyűlést bezárták, s csak a megválasztott járási forradalmi nemzeti tanács maradt együtt.”*[55]

Az 1956. október 29-én megválasztott Ideiglenes Járási Nemzeti Bizottság tagjai:[56] Bán Emil (a fonyódi tőzegüzem küldötte, pártonkívüli), Burghardt Sándor (a MÁV küldötte, MDP párttitkár), Czink Gyula (a földműves-szövetkezeti járási központ részéről, pártonkívüli), Czmerk József (a pénzügyi osztály adófelügyelője, pártonkívüli), Fáró József (oktatási osztályvezető, pártonkívüli), Fehér Lajosné (az MDP

---

[54] Bár „ideiglenes”-nek hívták, a későbbiekben nem választottak helyette más testületet. A jelzőt a későbbiekben nem minden esetben tüntettem fel, ennek ellenére ugyanarról a szervezetről van szó.

[55] ABTL V-144110 61.

[56] SML XXXV/56. 1957.02.20. Szántó László munkájában még az alábbi személyek szerepelnek az Ideiglenes Járási Nemzeti Bizottság tagjai közt: Bálint Géza, Cseresnyés József, Gál Albert, Tóth Tibor járási nemzetőrparancsnok, Várhelyi Tibor, Virághalmi János. SZÁNTÓ 1995: 423.

járási pártbizottság agitációs és propaganda osztály osztályvezetője, MDP-tag), Garamvölgyi József (az Állami Biztosító vállalat dolgozója, pártonkívüli), Gazda Lajos (szervezési csoportvezető, MDP-tag), Gazdag János (a begyűjtési hivatal előadója, pártonkívüli), Horváth Géza (a Magyar Nemzeti Bank részéről, pártonkívüli), Kaponya István (a járási rendőrkapitányság részéről, MDP-tag), Lakos István (Fonyód község küldötte, pártonkívüli), Magyar László (a titkárság adminisztratív előadója, pártonkívüli), Máté György (a járási könyvtár vezetője, pártonkívüli), Milkovics József (Fonyód község küldötte, pártonkívüli), Molnár Lajos (a járási tanács VB tervelőadója, MDP-tag), Nagy Vendel (a begyűjtési hivatal tervelőadója, pártonkívüli), dr. Sándor Ferenc (járási egészségügyi csoportvezető, pártonkívüli), Schneider László (az MDP járási pártbizottság pártépítési osztály osztályvezetője, MDP-tag), Stefaics István (az állatforgalmi vállalat kirendeltségének vezetője, MDP-tag), Szekeres Vince (a mezőgazdasági osztály főagronómusa, pártonkívüli), Végh Lajos főhadnagy (a járási kiegészítő parancsnokság vezetője), Vidovics Gyula (a vágóhíd részéről, pártonkívüli), Zákányi Kálmán (a pénzügyi osztály adófelügyelője, pártonkívüli) voltak.

A testület saját tagjai közül vezetőséget választott. Az öttagú elnökséget az alábbi személyek alkották: Szekeres

Vince elnök,[57] Burghardt Sándor (a helyi MÁV képviseletében), Lakos István (a községi nemzeti bizottságtól), Kaponya István[58] (a rendőrkapitányság részéről) és Molnár Lajos[59] titkár (a járási tanács képviseletében).[60]

---

[57] A Kaposvári Megyei Bíróság ítéletének indoklása szerint: *„Az elnökség nem választott magának elnököt."* ABTL V-144110 61.

[58] Kaponya István 1941-ig cseléd volt. 1944-ben a keleti fronton megsebesült. 1945-től rendőr. Kaponyát 1957. május 17-én fegyelmivel elbocsátották. Ő maga is elismerte, hogy aktív tevékenységet vállalt a fonyódi vezetésben a forradalom alatt, de részben arra hivatkozott, hogy felső utasításra cselekedett, és nem tudta, kinek a parancsát kell teljesíteni. Mikor 1957-ben kizárták a pártból is, az indoklásban többek közt az szerepelt, hogy '56 őszén felesküdött az ellenforradalomra *(sic!)*, beosztottait is feleskette, rendőröket küldött ki a községekbe a forradalmi bizottságok megalakítására, és nem segítette a november 4-e utáni letartóztatásokat. SML XXXV/5. A járási pártbizottság fegyelmi iratai - A forradalmi eseményekben részt vett személyekkel kapcsolatos fegyelmi iratok. [továbbiakban: SML XXXV/5.]

[59] Molnár Lajos a Fonyódi Járási Tanács Tervezési Osztályán vezető előadó volt 1956-ban. SZDP-tagból lett MKP-tag, munkáját jól végezte. A járási nemzeti bizottság elnökségében adminisztratív feladatokat látott el, az ő felügyelete alá kerültek a közösségi tulajdonú gépkocsik, és a benzinkutak. A rendelkezésükre álló négy darab személygépkocsi menetleveleit kezelte, a benzinkiutalásokat intézte. A nemzeti bizottsági tagoknak, nemzeti bizottsági igazolással rendelkezőknek, így átutazóknak is, boltosoknak, valamint élelemszállítóknak utalt ki benzint. Ő szervezte a községek által felajánlott élelmiszerek felszállítását Budapestre. A kocsik diszponálása abból állt, hogy gazdaságoktól és közületektől igényelt gépkocsikat, amelyeknek vezetőivel közölte, mely községből mit lehet szállítani, és ehhez üzemanyagot utalt ki számukra. Biztosította a tanács dolgozóinak illetményét, és ellátta a telefonszolgálatot is. Utóbbit már 1956. október 23-ától kezdődően. Egy 6.35 mm-es

A választás után elhelyezték őket a járási tanács épületében. Az iratok ismét csak arról tanúskodnak, hogy Bagó Gyula kisebbíteni szándékozott a hivatalos szervek, illetve saját szerepét az eseményekben. Vallomásában úgy nyilatkozott, hogy az elnökség tőle kért helyiséget, és ő ki is jelölt számukra egyet. Ezzel szemben a bírósági ítéletben már két-három szobáról írnak, amelyeket Jáger György járási vb elnökhelyettes utalt ki az Ideiglenes Járási Nemzeti Bizottság elnöksége részére a járási tanács épületében.[61]

Az elnökség megválasztása után a bizottság tagjai hazamentek.[62] Az ügyek intézésével megbízott elnökség

---

pisztoly is tulajdonába került, melyet önvédelmi célból adtak neki a rendőrkapitányságon, ugyanis éjszakába nyúlóan dolgozott. Ezt 1956. november 5-én leadta. ABTL V-141393

[60] ABTL V-144110 és ABTL V-142952

[61] ABTL V-144110 61.

[62] Király Ferenc szerint a járási tanács költségvetéséből 8000.- Ft-ot vett fel Szekeres, és ebből 500.- Ft-tal később nem tudtak elszámolni. Állítása szerint saját étkeztetésükre, reprezentációra használták fel a pénzt. Jáger György egyenesen azt állította, hogy a reprezentatív költségek a bizottság tagjainak a Rianás étteremben való mulatozását jelentették.
8000.- Ft felvételét a Molnár Lajos által elmondottak is megerősítik, de ebből az is kiderül, hogy Király Ferenc kijelentésével szemben az összeget nem Szekeres, hanem az Ideiglenes Járási Nemzeti Bizottság vette fel kiadásai fedezésére. A 8000.- Ft-ból végül csak 1500-1600.- Ft-ot költöttek el, amiről Molnár Lajos, saját bevallása szerint számlákkal maradéktalanul el is számolt. ABTL V-141393 133.

munkamegbeszélést tartott. Brigádokat jelöltek ki a járás községeinek bejárására; ezek célja részben a tájékozódás, részben az iránymutatás volt.

Molnár Lajos elmondása szerint[63] a céljuk a rend és nyugalom megszilárdítása volt a járás területén. Ezért hoztak döntést arról, hogy segítik a községekben a nemzeti bizottságok és nemzetőrségek felállítását.

Téma volt a soros mezőgazdasági feladatok ellátásának biztosítása, a termény és terménykészletek biztonságának szavatolása, a 7-es főút ellenőrzése, és az üzemek munkájának újraindítása is. Mindez arra utal, hogy felelős vezetőkként gondolkoztak.

Az előzőekhez hasonló kritikával kezelendő Király Ferenc azon állítása is, miszerint Szekeres elkobozta a járási pártbizottság és a Népművelési Minisztérium 1-1 személygépkocsiját, valamint a keszthelyi Honvédség Dodge Vipponját a forradalmi tanács részére. Az igazság az előzőek alapján az lehetett, hogy ezeket az Ideiglenes Járási Nemzeti Bizottság részére lefoglalták.
A járási tanács két gépkocsivezetőjét a nemzeti bizottság leváltotta, mert nem tartották őket megbízhatónak. A gépkocsivezetők bizalmi embernek számítanak, hiszen pontosan tudják hova járnak, kikkel találkoznak a vezetők, és sok bizalmas információt ismernek a gépkocsiban elhangzó beszélgetésekből. A Járási Pártbizottság gépkocsiját Nyírő Károly sofőr helyett Fábián László gépkocsivezetőre bízták. A tanácsházáról Fábián fuvarozott többeket a Pobjedával a járás területére. Fábián szerint Molnár Lajos „Járási Ideiglenes Forradalmi Bizottság” feliratú táblát, és nemzeti színű lobogót is rakott a kocsira. ABTL V-141393 [Tollal beszúrt megjegyzés Fábián László vallomásában.]

[63] ABTL V-141393 128.

Még ülésezett az elnökség, amikor telefonáltak Kaposvárról, hogy küldenek valakit a megyei forradalmi nemzeti bizottságtól, aki eligazítást tart a járási kollégái számára. Az elnökség össze is hívta az Ideiglenes Járási Nemzeti Bizottságot este 7-8 órára.

Egy katonatiszt és a gépkocsivezetője kíséretében Negyedes László szakszervezeti tisztviselő érkezett Kaposvárról. Mivel korábban odaért, minthogy a nemzeti bizottság összegyűlt volna, leült beszélgetni a járási tanácson, de – legalábbis a dokumentumok tanúsága szerint - nem az új elnökséggel, hanem Bagó Gyulával és Jáger Györggyel, a járási tanács elnökhelyetteseivel. *„Úgy nyilatkozott, hogy Fonyódon addig nagyon jól csinálták, s hogy még Kaposváron is nagyobb a fejetlenség."*[64]

Az esti járási nemzeti bizottsági ülésen az elnökség ismertette intézkedéseit, amelyeket a bizottság hozzászólásokat követően jóváhagyott. A tanácsfunkcionáriusok menesztésének kérdése ekkor még nem merült fel.[65]

---

[64] ABTL V-144110 62.

[65] A megyei bíróság ítélete szerint. Hargitai Gyula ugyanakkor a vizsgálat során úgy vallott, hogy a tanács dolgozói közül három MDP-tagot, Lantos János, Jani János és Kovács József osztályvezetőket még a járási nemzeti bizottság megalakulásának napján, 1956. október 29-én elküldtek. Jáger György is hasonlóan

Negyedes László beszámolt a Kaposváron történtekről, és az ott megalakított megyei forradalmi nemzeti bizottságról. Megint csak hangsúlyoznunk kell, hogy a korabeli dokumentumok tanúsága szerint „*Megelégedését fejezte ki afelett, hogy a párt- és tanácsfunkcionáriusokat Fonyódon is beválasztották a forradalmi nemzeti tanácsba.”*[66] A nemzeti bizottsági tagság a bírósági tárgyalások idején a legkevésbé sem lehetett megnyugtató az érintett tanácstagok számára, akik minden lehetőséget megragadtak, hogy ebbéli szerepvállalásukat általános jelenségként tüntessék föl.

Mivel a telefonösszeköttetés nem volt jó a megyeszékhely és Fonyód közt, ezért Negyedes rádiókapcsolatot ígért másnapra, amelyen a megyei forradalmi nemzeti bizottság utasításait tudják majd meg. Végül felhívásokat, és a 16 pont nyomtatott változatát adta át terjesztésre 5-6 kilogramm szórólap formájában.

Kaponya István felvetésére a nemzetőrség kérdését is megtárgyalták. Úgy határoztak, hogy 50 főt fognak küldeni a nemzetőrségbe, a jelenlegi tagok felváltására, mivel a rendőrség által felállított testület

---

vélekedett vallomásában. Ugyanakkor az egyik érintett, Jani János szerint csak 1956. október 30-án közölték vele, valamint Ruda Gyula tsz-szervezővel, és Sass István könyvelővel, hogy munkájukra nincs szükség, hagyják el a járási tanács épületét. ABTL V-144110

[66] ABTL V-144110 62.

személyi állománya nem megbízható. Döntöttek arról is, hogy a falvakba nem adható ki fegyver.

A Somogy megyei Kiegészítő Parancsnokságon megalakult katonai tanács utasítására a járási kiegészítő parancsnokságon is katonai tanácsot választottak.[67] Tagjai Patai Gusztáv főhadnagy, és Léner József törzsőrmester, elnöke Kökönyei János hadnagy[68] lettek.[69] Utóbbi tartotta a kapcsolatot a nemzeti bizottsággal. A tanács az 1959-es jelentés szerint egy ülést tartott, melyen a munkafegyelem megszilárdításáról hozott döntést. Az 1956. decemberi jelentés még arról számol be, hogy úgy döntöttek, nem veszik át az irányítást, csak a parancsnok segítőjeként működnek, ennek megfelelően

---

[67] A kiegészítő parancsnokságon történtekről szóló beszámolók az eseményekben részt vevő személyi állomány elmondása alapján készültek. Feltehetően ennek köszönhetően olvashatjuk többek közt az alábbiakat: *„A kiegészítő parancsnokság egysége az egész ellenforradalmi (sic!) idő alatt nem bomlott fel, sőt arról folyt a vita, hogy ki a nagyobb kommunista."* HL MN-Különgyűjtemény-F 6/14 Ezt azonban úgy tűnik nem bírták józanon megtenni, mert a jelentés szerint az állomány csaknem az egész forradalom alatt részeg volt és kártyázott.

[68] A jelentés szerint a megtorlás alatt a tiszti nyilatkozatot aláírta ugyan, de kérte leszerelését, és ki is lépett a hadseregből. Az MSZMP járási titkárának, Nemes Jánosnak 1957 nyarán írt leveléből kiderül, hogy utánanyúltak, mikor újra akarta kezdeni az életét (párttagnak jelentkezett, de kérelmét az 1956 őszén tanúsított magatartása miatt nem támogatták). SML XXXV/5.

[69] Ugyanezek a személyek egy társukkal kiegészülve tárgyaltak a rendőrséggel az október 25-i akció terveiről is.

működésük alatt, vagyis november 4-ig több kérdésben is határozatot hoztak. Tóth Tibor nemzetőr parancsnok két alkalommal járt a kiegészítő parancsnokságon. Először pisztolyt kért, majd az ideiglenes kormányra akarta felesketni az állományt. Mindkettőt megtagadták.[70]

1956. október 29-én a községi nemzeti bizottság a községi tanács hivatali apparátusának ideiglenes szabadságolásáról határozott.[71] Céljuk a tanácsi apparátus újjászervezése volt, a munkaköröket pályázat útján szándékoztak betölteni. Elhatározták, hogy újra megalakítják a Független Kisgazda Pártot.[72] Mittermayer József a korábban 22 ember pénzéből alapított pálinkafőzde visszaadására, és Haselbauer szövetkezeti ügyvezető leváltására tett javaslatot.[73]

---

[70] Annak ellenére, hogy a későbbi jelentés szerint úgy tudták, hogy a járási nemzeti bizottság a fegyveres erők parancsnokává nevezte ki Tóthot. Az, hogy a fegyveres erők községi, járási, vagy netalán magasabb fokú kinevezett parancsnokának nézték Tóthot, nem derül ki a dokumentumból.

[71] ABTL V-142952 85. Hegedűs László, Hidasi József, Nagy Ilona, Simon Lajos és Szabó Jánosné maradhatott.

[72] SML XXXV/56. 1957.02.20. 1956. november 2-án alakult meg újra a községben a FKgP mintegy 60 taggal. Két napig működött. Járási szinten a korábbi járási elnök, Sipos István próbálta újjászervezni a pártot, de az alakuló ülésig sem jutottak el.

[73] ABTL V-142965 Más forrás szerint már az 1956. október 28-i esti ülésen leváltották a községi tanács vb elnökét, Dimovics Péternét, és utasították a földműves szövetkezetet, hogy távolítsa el ügyvezetőjét, Haselbauer Józsefet. SML XXXV/56. 1957.02.20.

1956. október 29-én hétfőn a MÁV igazgatóságról (a pécsihez tartoztak) utasítás jött, hogy a vasútnál munkástanácsokat kell alakítani.[74] Az állomásfőnök Virághalmi Tibor párttag volt. Mellette dolgozott Szentirmai István intéző, aki a pénzügyeket kezelte. A fonyódi vasútállomáson ekkor összesen 52 fő dolgozott. Az állomásfőnök az intézőt, az intéző az állomásfőnököt ajánlotta a megalakítandó munkástanács elnökéül. Végül az állomásfőnököt választották meg. A testület ezen kívül nem gyűlt össze, rendelkezést nem hozott.

Ugyancsak az igazgatóságról jött utasítás értelmében az „elvtárs" helyett az „úr" megszólítást kellett bevezetni. Ahogy több más vállalatnál, úgy a fonyódi vasútállomáson is saját kérésükre előleget fizettek a dolgozóknak (nevezték forradalmi pénznek is). Az intéző fejenként 1000.- Ft-ot utalt ki az állomás dolgozóinak, amit a Nemzeti Bankból vett fel (összesen 52.000.- Ft-ot). Ezt 1957 tavaszán levonták a munkatársak fizetéséből.

Az állomásfőnök a járási, az intéző a községi nemzeti bizottságnak lett tagja, bár utóbbit távollétében választották be. 1957 tavaszán az állomásfőnök és mások is meggyanúsították az intézőt, hogy átvette a

[74] A vasútnál történtek megírásában elsősorban a Szentirmai István ügyében készült vizsgálati anyagra építhettem. ABTL V-142968

vasútállomás irányítását a forradalmi időkben. A bíróság azt állapította meg, hogy legfeljebb annyi történt, hogy az állomásfőnök, párttagsága miatt, háttérbe szorítottnak érezte magát.

1956. október 30. Vasutas nemzetőrök

A járási nemzeti bizottság 1956. október 30-i ülésén az elnök ismertette a járásban történteket, majd a tagoknak községenként kiosztotta a szervezési feladatokat. A járási nemzeti bizottság közreműködött a környező községek nemzeti bizottságainak megalakításában, ahol az még nem történt meg magától.[75]

Szekeres Vince Garamvölgyi Józseffel, az állami biztosító adminisztrátorával Balatonkeresztúr, Balatonmária[fürdő], Hollád, Tikos és Balatonújlak községeket kereste fel. Kiosztotta az előző nap Kaposvárról kapott röplapok egy részét, a munka felvételét és a rend helyreállítását szorgalmazta.

Lakos István Bálint Gézával, Látrány, Somogytúr, Somogyviszló községekbe, Czmerk József Gál Alberttel Lengyeltóti és Hács községbe, Zákányi Kálmán Várhelyi Tiborral Balatonberény és egy másik községbe mentek ki a feladatok végrehajtására.

Szekeres többeket figyelmeztetett, jobb, ha nem mutatkoznak. Ezek közé tartozott Jani János, a járási vb mezőgazdasági osztályának vezetője, Sas István főkönyvelő és Ruda Gyula tsz-szervező. Mindhárman MDP-tagok voltak. Többször is mondták nekik, hogy

[75] ABTL V-142952 86.

munkájukra nincs szükség, menjenek haza.[76] *„Amikor egyszer Jani az október végi napokban ennek ellenére is ki akart menni területre,…* [Szekeres] *azt a tanácsot adta neki, hogy ne menjen ki, mert agyonverik.”*[77] Ugyanakkor sem a járási nemzeti bizottság, sem annak elnöksége *„semmiféle határozatot nem hozott, vagy intézkedést nem tett a járási tanács osztályvezetőinek az eltávolítására.”*[78]

A vasútnál 1956. október 30-án alakult meg a nemzetőrség. Szentirmai István intéző előzőleg éjszaka gyanús alakokat látott a vagonok körül, ezért javasolta, hozzanak létre őrséget a MÁV értékeinek megóvására. Virághalmi Tibor állomásfőnök egyetértésével 10-15 vasutast fel is esketett. Az őrség kérdését a nemzeti bizottsághoz is fel akarták terjeszteni, ami ismét az állomásfőnök és az intéző egymásra mutogatását hozta. Végül együtt mentek a tanácsházára. Feltehetően 15-20 vasutas is velük tartott.[79]

---

[76] Ezt megerősítik a Fonyódi Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága 1957. február 20-i ülésén rögzítettek is: a járási tanácsról három osztályvezetőt (a mezőgazdasági, a pénzügyi, valamint a város- és községgazdálkodási osztályokét), majd több más beosztottat is hazaküldtek, mondván, nem kívánatos személyek. SML XXXV/56. 1957.02. 20

[77] ABTL V-144110 65.

[78] ABTL V-144110 66.

[79] ABTL V-142968

Szekeres Vince, a járási nemzeti bizottság elnöke egyetértett a vasutasok felfegyverzésével, amivel Kaponya Istvánt, a rendőrkapitányság vezetőjét bízta meg. Ebből a célból a rendőrkapitányságra mentek Bán Emil nemzeti bizottsági tag és Tóth Tibor nemzetőr parancsnok társaságában. Utóbbi feleskette a rendőröket a Nagy Imre-kormányra, illetve „a dolgozó nép vagyonának védelmére". A kapitányság életében csak annyi változás történt, hogy ezt követően a nemzetőr parancsnok is beleszólt a beosztásba.[80]

Volt olyan vélemény, mely szerint a felfegyverzett vasutasok, a már korábban felállt nemzetőrség mellett felsőbb karhatalmi funkciót töltöttek be. Mindenesetre tény, hogy - rendőrök irányítása alatt - három, egyenként négyfős rajra osztották őket; két hadnagy és egy törzsőrmester vezette őket.[81]

[80] ABTL V-142968
[81] ABTL V-142968 44.

1956. október 31. A kommunista-ellenes hangulat napja

1956. október 31-én visszarendelték Kaposvárra a fonyódi pártbizottság épületének védelmére kiküldött tucatnyi katonát. A járási székhelyre Galácz Jenő tartalékos hadnagyot, pártbizottsági tagot küldték el a katonákért. Galácz két fő kivételével meg is találta a rajt a számukra kijelölt helyen. A hiányzó két katona Szekeres kérésére, és a járási pártbizottság titkárainak jóváhagyásával a járási tanács épületének védelmét látta el.

A tartalékos hadnagy át is ment a járási nemzeti bizottsághoz, *„ahol Szekeres arra kérte, hogy ne vonja be az őrséget, vegye inkább őrizet alá a járási tanács épületét is, s maradjon a katonáival Fonyódon.”*[82] Galácznak feltehetően esze ágában sem volt maradni, és a parancs is kötötte, így visszautasította Szekeres ajánlatát.

A két katona éppen a rendőrségen tartózkodott, ezért oda ment értük. Itt Tóth Tibor nemzetőr parancsnok felismerni vélte a pártbizottsági tagot, és kérdőre vonta, milyen pártmunkát végez. Galácz már távozóban volt, így magabiztosan igazolta személyazonosságát:

---

[82] ABTL V-144110 64.

„visszaszólt, hogy igenis, ő Galácz Jenő.”[83] Tóth erre azon nyomban őrizetbe vette.

A nemzetőrparancsnok a járási nemzeti bizottsághoz kísérte a pártbizottsági tagot. Innen felhívták Galácz parancsnokát, aki azonban ugyancsak nem járult hozzá a katonák Fonyódon maradásához. A tartalékos hadnagyot *„visszakísérték a rendőrségre, ahol azt mondták neki, tekintse magát polgári fogolynak, de ott sem hallgatták ki… A tanácstalanságot látva, Galácz azt mondta: Ha nincs rám szükség, akkor eltűnök. Aztán felvette a derékszíját, s anélkül, hogy bárki is akadályt gördített volna az útjába, el is távozott.”*[84]

1956. október 31-én Nyáray László, a járási pártbizottság munkatársa hívta fel a rendőrkapitányságot, hogy mivel a pártbizottság épületéhez kirendelt katonák elmentek,[85] küldjenek valakit, akinek az épület kulcsait és az ott raktározott lőszert átadhatja.[86] A kapitányságról azonban öt fegyveres vasutas nemzetőr érkezett, akik átkutatták a szobákat, a páncélszekrényeket és asztalfiókokat, átnézték az iratokat, és fegyvereket kerestek. Ha mástól

---

[83] ABTL V-144110 64.
[84] ABTL V-144110 64.
[85] A kaposvári katonai parancsnokság 1956. október 23-án rendelt egy tucat katonát a fonyódi pártbizottság épületének védelmére.
[86] A pártbizottság épületének átvételéről az alábbi forrás szolgált a legtöbb információval: ABTL V-144110

nem, Kaponyától tudhatták, hogy a járási rendőrkapitányság 8 puskát és egy géppisztolyt adott 23-át követően a járási pártbizottságnak.[87]

Végül odahívták Tóth Tibor nemzetőr parancsnokot, ő tárgyalt Nyárayval az épület átvételéről. Közben 10-15 járási nemzeti bizottsági tag is megérkezett,[88] átnézték az épületet, majd az ott dolgozókat kulcsaik leadására és a pártbizottság épületének elhagyására szólították fel.

A korabeli sértettek és a bíróság szemében is „vörös posztó" volt, hogy Bálint Géza[89] még az ott talált piros drapériát is a tűzbe dobta.[90]

---

[87] ABTL V-144110 59. Feltehetően ezen okból tarthattak házkutatást a járási pártvezetőknél: Jani János vallomása szerint Szekeres Vince utasítására Király Ferenc járási tanácselnök, Bagó Gyula és Jáger György tanácselnök-helyettesek, Nyáray István [Feltehetően elírás, és Nyáray Lászlóról van szó.] és Nemes János lakásán tartottak házkutatást.

[88] Zákányi Kálmán és Czmerk József más forrás szerint is jelen volt. ABTL V-141393 133.

[89] Bálint Géza általános iskolai tanárt, miközben Kistarcsán tartották fogva, ahol fél évig volt közbiztonsági őrizetben, 1957 tavaszán a Somogy Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya felfüggesztette állásából, és fizetését is megvonták. Szabályszerű fegyelmi eljárást csak 1957. augusztus 31-én indítottak ellene, miután panasszal élt a fentiek ellen, ugyanis távollétében hozták ellene a határozatot, még csak meg sem hallgatták. Elbocsátását hatályon kívül helyezték, a Somogy Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya pedig azt javasolta, hogy szigorú írásbeli megrovás mellett alacsonyabb rendű munkákba osszák be.

1956. október 31-én Lakos István felkereste hivatali szobájában Hargitai Gyula járási vb titkárt és közölte vele, „*ne rontsa tovább a levegőt, hanem távozzék”*[91] a tanácsról Jáger György vb elnökhelyettessel együtt. Miután Hargitai szólt Jágernek az esetről, utóbbi hallgatózni kezdett az ülésterem ajtaján, majd miután Lakos ezt észrevette, benyitott a járási nemzeti bizottság ülésére. Itt azonban Szekeres közölte vele, hogy „*azonnal menjen haza, és maradjon a lakásán, mert különben a nemzeti tanács letartóztatja.”*[92]

A járási nemzeti bizottság 31-i ülésén feltehetően kommunista-ellenes hangulat uralkodott, ugyanis a megbeszélés végeztével két résztvevő, Gazdag János és Molnár Gyula is figyelmeztette Jágert, de a másik vb elnökhelyettest, Bagó Gyulát is, hogy a nemzeti bizottság

---

Bálint Géza meghallgatásán elmondta, hogy 1956. október 29-én távollétében választották be a nemzeti bizottságba, ott semmilyen munkát nem végzett. Október 31-én Lakos István utasítására ment a pártbizottság épületébe, ahol az egyik pártbizottsági dolgozót, aki pártpapírokat égetett el, figyelmeztette, hogy komoly tüzet is okozhat, ezért oltsa el a lángokat. Ő maga Rákosi képét távolította el a falról. Kérte, hogy újra taníthasson, ígérte, hogy hibáját igyekszik helyrehozni. 1957. október 15-én végül írásbeli megrovásban részesítették. SML XXIII/232. 13.779. A járási tanács vb művelődésügyi csoportjának 13.779. sz. iktatott ügyiratai - Bálint Géza fonyódi nevelő fegyelmi ügye.

[90] ABTL V-142952 86.

[91] ABTL V-144110 63.

[92] ABTL V-144110 63.

tagjai kifogásolták a pártfunkcionáriusok jelenlétét a tanácsházán.[93] Bagó kevésbé volt teátrális, mint a hallgatózó Jáger, és mivel lemondani nem akart, szabadságot kért Szekerestől. Miután azt megkapta, sietve elhagyta a községet, Siófokra távozott.

Az előző nap hazatért Király Ferenc, a járási tanács vb elnöke 31-én éppen hivatalába készülődött, amikor hallotta, hogy *„nyugodtan otthon maradhat, mert a járási tanács hivatali helyiségeiben már a forradalmi nemzeti tanács az úr.”*[94] Megfogadta a jó tanácsot.[95]

Schneider Lászlót, és Fehér Lajosnét, a párt képviselőit kiutasították a járási nemzeti bizottságból.[96] Schneidert, akit az államvédelemmel való szövetkezéssel gyanúsítottak állítólag még a községből is elküldte Lakos István.

A letartóztatás kétélű fegyvernek bizonyult. A korábbi hatalmi elitet többen szívesen látták volna rács mögött, ez

---

[93] Más forrás is megerősíti, hogy a tanácson dolgozó kommunistákat aznap hazaküldték. ABTL V-142952

[94] ABTL V-144110 63.

[95] A megyei bíróság ítéletének indoklása szerint csak a november 7-i vagy 8-i vb-ülésen tudta meg, hogy a járási nemzeti bizottság felmentette állásából. ABTL V-144110 63.

[96] SML XXXV/56. 1957.02. 20. Fonyódi Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága 1957. február 20-i ülésén rögzítettek szerint ekkortól vált ellenforradalmivá az elnökség tevékenysége.

azonban egyúttal az ő érdekeiket is szolgálta, mivel testi épségüket ott volt a legkönnyebb biztosítani.

Miközben 1956. október 31-én az Ideiglenes Járási Nemzeti Bizottság a járás községeibe küldött brigádok jelentéseit hallgatta meg, Szekerest telefonhoz hívták. A kaposvári ügyészség vezetője érdeklődött tőle, Fonyódon rendben fenn tudják-e tartani a közrendet és közbiztonságot. Szekeres megnyugtató választ adott. Ettől függetlenül az ügyészség vezetője úgy rendelkezett, hogy a járási nemzeti bizottság „*azokat az államvédelmi tiszteket és funkcionáriusokat, akiknek az életét és testi épségét nem tudja biztosítani, vegye őrizetbe és szállíttassa be a lengyeltóti járási ügyészségre.*”[97] Szekeres írásbeli megerősítést kért, amire ígéretet kapott, de valójában maga is jónak látta mielőbb végrehajtani a feladatot.

Ezért még aznap este „elnöki” utasítást adott ki Nemes János járási első párttitkár és három államvédelmi tiszt letartóztatására. A végrehajtással Tóth Tibort bízta meg, a nemzetőrség parancsnoka azonban azt nem hajtotta végre, inkább megmutatta az utasítást Kaponya István rendőr főhadnagynak. A letartóztatásokat a járási rendőrkapitányság vezetője sem vállalta, viszont értesítette az utasításról Nemes Jánost, aki éppenséggel érintett volt. A járási első titkárnak nem lehetett ínyére a

[97] ABTL V-144110 63.

letartóztatás, ezért leltárt készített a pártépületben hátrahagyott ingóságokról, majd hazament Balatonboglárra.

Megjegyzendő, hogy ha Szekeres rossz szándékkal adta volna ki az utasítást a letartóztatásokra, azt minden bizonnyal kiterjesztette volna a nap folyamán a tanácsról hazaküldött pártfunkcionáriusokra is. Ő azonban annak ellenére, hogy korábban letartóztatással fenyegette meg Jáger Györgyöt, ezúttal nem élt a lehetőséggel. Az utasítás ezek szerint valóban az érintettek érdekeit szolgálta volna.

1956. november 1-3. A konszolidáció napjai

1956. november 1-jén Kaponya István Lakos Istvánnal egyeztetett Szekeres előző napi letartóztatási parancsáról. A két elnökségi tag hamarosan felelősségre is vonta az elnököt, amiért az elnökség tudta nélkül adott ki ilyen utasítást. Molnár Lajos szerint Lakos összehívta az ötfős vezető testületet az ügyben, és közölték Szekeressel, ha még egyszer a tudtuk nélkül, önhatalmúlag próbál intézkedni, elküldik a nemzeti bizottságból.[98]

A járási nemzeti bizottság brigádjai ezen a napon ismét a kiszálltak a járásba. Szekeres Balatonboglár, Balatonlelle, Látrány és Somogytúr községeket járta be.

Görög János tanács- és tsz-elnök feljegyzései alapján tett vallomása szerint Somogytúrra dél körül érkezett meg Szekeres, Kaponya és Szentirmai társaságában. 28 tagú bizottságot hívtak össze, ami azonban nem akarta leváltani a tanácselnököt. Szekeres beszédében az alábbiakat mondta: *„egy új világ kezdődik, Nagy Imre átvette a kormányt, a tsz-ek megszűnnek, nem lesz többé kényszer, mindenki szabadon gazdálkodhat, a kommunizmus is megszűnik, megszűnt az Ávó. Letartóztattam a fonyódi járás államvédelmi tagjait, elrendeltem a házkutatásokat, Király Ferenc és Nemes*

[98] ABTL V-141393 128.

János lakásán is házkutatásokat tartottam.”[99] Szekeres a helyi rendőr őrmestert feleskette a Nagy Imre-kormányra, és kinevezte a nemzetőrség parancsnokává. A 16 pontot is ismertették.

A katonai tanács elnökét, Kökönyei János hadnagyot a járási nemzeti bizottság utasította arra, hogy menjen a kaposvári megyei nemzeti bizottsághoz eligazítást kérni. Itt november 1-jén utasították, hogy a járási nemzeti bizottság támogatására 28-30 főt hívjanak be a tartalékos állományból a nemzetőrség leváltására. Erre végül nem került sor.[100]

1956. november 2-án ismét előkerült a pártfunkcionáriusok és államvédelmisek letartóztatásának ügye. A korábban feszültséget szító téma mindenki számára megnyugtató módon rendeződött. Szekerest igazolták a történtek.

Egy motorkerékpáros küldönc érkezett aznap Fonyódra, aki a Horváth István ügyész által kiadott,

---

[99] ABTL V-144110 30-31.

[100] Más forrás szerint 2-án este hozták a határozatot 50-60 tartalékos hadkötelest behívásáról november 5-re. SML XXXV/56. 1957.02.20. Megint csak más forrás, Kaponya István szerint október utolsó napjaiban Szekeres telefonon beszélt egy kaposvári honvédségi szervvel, akiktől fegyvereket kért, mert fegyveres szakaszt akart felállítani (később e célból behívókat is állíttatott ki). ABTL V-144110

biztonsági őrizetbe vételről szóló írásbeli rendelkezést hozta Lengyeltótiból. A helyi vezetők eddigre olyannyira bizalmatlanok voltak a kérdésben, hogy Szekeres Vince, Lakos István és Kaponya István is beszéltek telefonon az ügyésszel. Feltehetően a végrehajtással megbízott Kaponya főhadnagynak volt leginkább ellenérzése a letartóztatásokkal kapcsolatban, mert Horváthnak külön is el kellett mondania neki, hogy *„kísértesse át az államvédelmi tiszteket a lengyeltóti ügyészségre, ott majd kihallgatják és kihallgatásuk után szabadon bocsátják őket.”*[101] Mindenki számára világossá vált, hogy az intézkedés célja nem más, mint hogy az őrizetbe vetteket ne érhesse oktalan bántalmazás.[102]

Az írásbeli rendelkezést délután az elnökség többi tagjának is bemutatták, nem akarták, hogy ez a kényes kérdés még egyszer viszályt szüljön közöttük. Az elnökség óvatosan cselekedett, semmi többet nem tett, mint amit mindenképpen meg kellett tenni. Határozatukban megállapították, hogy az államvédelmi tiszteken kívül mást nem kell őrizetbe venni. Az államvédelmisek közül is szabadlábon hagyták Horváth György hadnagyot, akinek felesége gyermeket várt.

---

[101] ABTL V-144110 64.

[102] Molnár Lajos vallomása, melyben megerősítette, hogy az ügyészségtől kaptak utasítást, hogy ez az őrizetbe vettek érdekében történt, és hogy Horváth Györggyel kivételt tettek. ABTL V-141393 132.

Végül négy államvédelmi tisztet kísértek másnap, november 3-án a Lengyeltótiba a járási ügyészségre.

1956. november 2-án Bán Emil járási nemzeti bizottsági tag Kökönyei János hadnaggyal[103] a járási kiegészítő parancsnokságról tehergépkocsival Kaposvárra ment fegyverekért,[104] amiket végül a füredi laktanyában sikerült is szerezniük. Ezeket a fonyódi rendőrségre vitték, ahol a nemzetőröknek osztották ki őket.[105]

Zákányi Kálmán az odafelé vezető úton a fegyverek beszerzésére indulókkal tartott, hogy a járási tanács dolgozói megbízásából a kaposvári megyei tanácson személyi ügyek felől érdeklődjön, de tekintettel a zavaros helyzetre, nem kapott felvilágosítást.[106]

---

[103] Kaponya István későbbi vallomása szerint ő Bán Emilt és Tóth Tibor nemzetőr parancsnokot küldte személygépkocsival Kaposvárra fegyverekért. Kb. 30 db géppisztollyal és puskával tértek vissza. A fegyvereket november 4-e után begyűjtötték. ABTL V-144110

[104] ABTL V-142952 87.

[105] Más forrás szerint Szekeres Vince intézkedésére hozták a fegyvereket Keszthelyről, a honvédségtől. SML XXXV/56. 1957.02.20.

[106] A kapcsolatok érdemi kiépítésére nem volt idő. Az egyes járások, községek ugyan a fővárosi események hatására, de mégis maguk harcolták ki a forradalmi vívmányaikat. M. KISS Sándor: *Olvasókönyv. Forradalom Somogyban – 1956.* Budapest (Püski) 1997. 146. A közigazgatást a legtöbb helyen újjászervezték, de a rendszer nem állt össze egésszé.

1956. november 3-án az események odáig „fajultak”, hogy a járási tanács dolgozói is összegyűltek, hogy munkástanácsot válasszanak. A gyűlésen a járási nemzeti bizottság részéről meghívottként Szekeres Vince jelent meg. Felszólalásában megnyugtatta a járási tanácson dolgozókat, hogy meg fogják kapni a fizetésüket. Sőt, a tanács elküldött dogozói is megkapták járandóságukat.[107]

A járási tanács vb hivatali munkástanácsának elnöke Tikos Emil, tagjai Gazda Lajos, Magyar László, Máté Gyula és Sipos István voltak, akik még megválasztásukkor sem voltak mindnyájan jelen, nem csináltak semmit.

Szekeres Vince ezen a napon Keszthelyre utazott, a helyi járási nemzeti bizottsággal tárgyalt és szüleit látogatta meg.

[107] ABTL V-141393 131.

1956. november 4. után, szovjet parancsnokság alatt

1956. november 4-e után a nemzeti bizottság nem működött tovább, és a község a szovjet megszálláskor sem tanúsított ellenállást.[108]

A járási kiegészítő parancsnokság védelmére kivezényelt nemzetőrök a rádióban elhangzottak hatására néhány órával odaérkezésük után, november 4-én el is hagyták az objektumot, fegyvereiket a kiegészítő parancsnokság vette át megőrzésre. Ezeket, és saját fegyvereiket a szovjetek, november 8-i beérkezésük után elvitték.

A magyar és szovjet parancsnokság még aznap kiadta a parancsot, hogy minden polgári személynek, akinél fegyver van, le kell azt adnia 16 óráig. Aki ellenáll, azt a helyszínen főbe lőhették. Kijárási tilalmat rendeltek el este 7 és reggel 5 óra között. Kötelezték az embereket a munka felvételére, és a vezető szervek segítésére. A parancs végrehajtásával a járási rendőrkapitányság vezetőjét, Kolip Gyulát (!) bízták meg.[109]

A szovjet páncélos alakulat a kiegészítő parancsnokság székhelyén alakította meg a magyar-

---

[108] ABTL V-141393

[109] 1956. november 8-án. SML XXIII/232. A járási tanács vb titkárságának 115/32-1956. sz. iktatott ügyiratai - A járási tanács vb-ának intézkedése a községi tanács vb-ok feladatairól.

szovjet katonai parancsnokságot, amibe azonban őket nem vonták be, a rendőrkapitányságot viszont igen. Fegyvereiket nem kapták vissza, ellenben a járási pártbizottság és a járási tanács beosztottainak adtak ki lőfegyvereket. Még novemberben két fő kérte leszerelését. Az év utolsó két hónapjában az elöljáró szervek továbbra sem tájékoztatták őket semmiről. Tovább fokozta a rossz hangulatot, hogy december elején 10 karhatalmista tisztet vezényeltek hozzájuk, de ők a rendőrkapitányság irányítása alá voltak rendelve.[110] Megállapítható, hogy a vezetés egyáltalán nem bízott a katonaságban.

[110] A karhatalmisták feladata volt a Budapest-Nagykanizsa műút lezárása és ellenőrzése, melynek során több menekülőt elfogtak. A Balaton-környéki szőlőhegyek borospincéiben bujkálókat gyűjtötték be, összesen mintegy 50 járási forradalmárt vettek őrizetbe. Kb. 20 fegyvert és sok lőszert is összegyűjtöttek a járásban. Járőröztek, megakadályozták, hogy tömeggyűlés, felvonulás alakuljon ki. M. KISS Sándor: *Olvasókönyv. Forradalom Somogyban – 1956.* Budapest (Püski) 1997. 286.

Akit halálra ítéltek[111]

A Tóth Györggyel történteket kétféle változatban is hallottam Fonyódon: halászmester volt, aki elfogott két haltolvajt, azok azonban bosszúból pisztolyt dugtak az eresze alá, amit a hatóság megtalált. Később agyonverték a kaposvári börtönben. A másik történet: cséplés után rakodtak a padlására, mikor az egyik munkás észrevette a puskát, és ez lett a veszte.

A fennmaradt hivatalos iratok tanúsága szerint 1957. augusztus 10-én, házkutatás során 2 géppisztolyt, két puskát és töltényeket találtak Tóth György honvéd tizedes pajtájában és padlásán. A házkutatási jegyzőkönyvben a Szabad Magyarország röpirat 9. száma is szerepel a lefoglalt tárgyak közt, de ezt a későbbi iratok során már nem említik.

Tóth György a kihallgatásán azt állította, hogy a kispuskát a kémlődi dűlőben lévő földjén, egy szalmakazal behordása során, a géppisztolyokat pedig ágfaszedés közben találta. A meghallgatott tanúk szerint Tóth aktívan részt vett az 1956. őszi eseményekben: Járfás János például elmondta, hogy Tóth a rendőrkapitányság elé vonuló tömeg élén haladt egy

[111] HL Kaposvári Katonai Bíróság 148/1957 Tóth György peranyaga alapján

fekete, Mária-képet ábrázoló zászlóval, majd később Kolip kíséretében is ott volt.

A fegyverszakértő szerint a fegyverek egy része használható volt. Az elmeszakértő leírásából pedig az derült ki, hogy Tóth György két testvére harctéren halt meg, és ő maga is légnyomást kapott a fronton 1943-ban.

A Kaposvári Katonai Bíróság rögtönítélő bíróságként 1957. augusztus 14-én tartott nyilvános tárgyalásán Tóth elmondta, hogy a templomhoz vonulók, majd az állomás elé menők közt is ott volt, zászlót vitt. A rendőrkapitányság épületében saját ruháját adta Kolipra, mikor az kiment az erkélyre. Kolip szerint azonban Tóth vitte ki az erkélyre, többen pedig vallották, hogy Kolipot Tóth kísérte a tanácsházára. A védelem előadta, hogy vádlott beismeri tettét, bűnösnek vallja magát, a fegyvereket a felelősségre vonástól való félelemből nem szolgáltatta be, de azokat nem a népi demokrácia megdöntése, csupán vadászat céljából tartotta magánál. Enyhítő körülménynek hozták fel, hogy nős, családos, büntetlen előéletű. Fellebbezésnek nem volt helye, a vádlott és védője kegyelemért folyamodott. A rögtönítélő bíróság bűnösnek mondta ki Tóth Györgyöt fegyver és lőszerrejtegetés bűntettében. A kegyelmi tanácskozás még aznap, 1957. augusztus 14-én, 13:00 és 13:20 között zajlott le. A kegyelmi tanács, mivel nem látta megnyugtatóan bizonyítottnak, hogy Tóth a nála lévő fegyvereket ellenséges célból rejtegette, az ügyet a

Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsához terjesztette fel 1957. augusztus 18-án. A kegyelmi kérvényt 1957. szeptember 2-án elutasították. Tóth Györgyöt másnap reggel a Kaposvári Megyei Börtön udvarán kötél által kivégezték. 1991. május 3-án Tóth György özvegye kérelmére az ítéletet semmisnek nyilvánították.

Utóélet

Az 1956-os forradalom és szabadságharcra bő negyven évig nem lehetett méltóképp emlékezni. Az akkor történteket a résztvevők megőrizték emlékezetükben, de ez szöges ellentétben állt a hivatalos állásponttal, amelyet Fonyód esetében Andrássy Antal fogalmazott meg az alábbiak szerint: *„1956 végén… a kommunisták tábora ideiglenesen megfogyatkozott… A községi pártvezetőség napokon át megkísérelte a felső instrukcióhoz híven az események mérséklését. A rendőrség az utolsó napokig tartotta a rendet. Bátorságról tett bizonyságot Kolip Gyula rendőrfőhadnagy… Október 28-án az előre szervezett 400 főnyi tömeg követelte a »nemzeti tanács« megalakulását. A fő hangadók az egyik helybeli orvossal az élen, a régi polgári világ emberei, valamint 1-2 jobboldali karrierista voltak. Az ezekből, önmagukat kijelölő öttagú bizottság állította össze a 16 tagú nemzeti bizottmányt. A névsort a hangos híradóban beolvasták, és amikor a várakozástól és az elfogyasztott szesztől türelmetlen tömeg nem helyeselt egy-egy névnél, azt kihúzták. Ugyanakkor megalakították a 10 főnyi nemzetőrséget, illetve annak parancsnokságát, közülük 7 fő helybeli civil lakos volt. Másnap a községi tanácselnök leváltása és a nemzeti bizottmány elnökének a választása történt meg. A nemzeti bizottmány első intézkedései közé tartozott a tanácsi dolgozók közül 4 fő elbocsátása.*

Ugyancsak ekkor váltották le az ellenforradalmárok (sic!) nyomására a szövetkezet éléről Haselbauer Józsefet is.

Az ellenforradalmi (sic!) káoszt a községben november 4-e után fokozatosan számolták fel. A rendteremtésben nagyon sokat segítettek a Nagybereki Állami Gazdaság kommunistái, munkásai… [Ennek vezetője] *Koncz István… 1956. december 14-től a járás első számú politikai vezetője lett. Mint a Fonyódi járás MSZMP Intéző Bizottságának elnöke, energikus fiatal munkatársaival rövid időn belül rendet teremtett… Rövidesen, 1956. november végén Fonyódon is megalakult a községi pártszervezet 11 belépővel, illetve átigazolóval. Első titkára Fülep Lajos volt… 1957 első napjaiban Fonyód községben és a járásban is a rend helyreállt."* [112]

A közigazgatás újjászervezését a Munkás-paraszt Forradalmi Kormány felhívása alapján a végrehajtó bizottság, mint a község felelős vezetője hajtotta végre. Király Ferenc elnök 1956. november 9-én felszólította a

[112] ANDRÁSSY Antal: *Fonyód a felszabadulás után és a szocializmus építése idején (1944-1982.).* In: KANYAR József (szerk.): *Fonyód története.* [Fonyód] (Fonyód Nagyközség Tanácsa) 1985. 509-510.

korábbi vezetőket, hogy foglalják el munkahelyüket.[113] Amennyiben velük szemben a lakosságnak, vagy a nemzeti bizottságnak kifogása lett volna, javaslataikat a járási tanács vb-ához tehették meg. Megbeszélésre hívták a MSZMP helyi szervezetének titkárát is, de hogy egyértelmű legyen, mennyiben újult meg a pártpolitika, hiányában beérték a volt MDP titkárral is.

1956. november 10-én a járási tanács vb rendkívüli ülést tartott. Király Ferenc elnök elsőként arról szólt, hogy a legfontosabb feladat a járás, azon belül pedig az ipartelepek élelmezésének biztosítása. Budapestre is terveztek néhány teherautó hízott baromfit felküldeni. A legtöbb gondot szerinte az okozza, hogy sok a bor, és a hangoskodók ittasak. [114]

Király a történteket már a központi elvárásoknak megfelelően, az alábbiak szerint foglalta össze: *„Látnunk kell azt, hogy a dolgozóknak jogos követelése volt, ez a jogos követelés a dolgozók részéről fegyveres felkelésbe ment át, mert voltak egyes központi vezetők, akik nem*

---

[113] 1956. november 7-től a járási tanács hivatalnokai bejártak dolgozni, de felsőbb utasítások hiányában „nagy volt a lazaság." SML XXXV/56. 1957.02.20.

[114] A probléma még decemberben is fennállt: *„A forradalom óta sokat iszik és züllik a nép és nem dolgoznak. A rendőrség létszáma teljes egészében egyezik a forradalom előttivel."* SML XXIII/232. vb ülések jegyzőkönyvei 1956., 1957. - A járási tanács vb 1956. december 21. rendkívüli ülése

akarták megérteni a dolgozók kérelmét. Azt követelte az ifjúság, hogy fogadják el a követeléseit, azonban nem ez történt. Gerő még el sem mondta a beszédjét, amikor a tömeg a rádiókat kiverte az ablakokból. Ezt kihasználták az ellenséges elemek és meg akarták dönteni a Népköztársaságot. Nagy Imre beszédéből érezni lehetett, hogy arra megy a játék, hogy megszüntessék a rendszert. Ez tette szükségessé a szovjet csapatok behívását. Most legfőbb feladatunk, hogy a tömegekkel megértessük, hogy a Munkás-Paraszt Kormány elítéli a volt Rákosi klikk féle vezetőket, de elítéli azokat is, akik a régi rendszert akarták visszaállítani."[115]

Nemes János, a párt vb-titkára a hatalom átmentésének módját ismertette: *„Meg kell értetni az emberekkel, hogy mi is egyetértünk ezekkel a követelésekkel. Mi sem csináltunk mást, csak végrehajtottuk azokat az utasításokat, amit kaptunk. Nekünk ez a két hét olyan iskolát adott, amivel egy 5 éves pártiskola sem ért volna fel."*[116]

Az apparátus tagjai az „elvtárs" helyett a „kartárs" megszólítás használatát szorgalmazták, valamint követelték, hogy a hivatalban ne alakuljon pártszervezet,

---

[115] SML XXIII/232. vb ülések jegyzőkönyvei 1956., 1957. - Fonyódi Járási Tanács VB 1956. november 10-i rendkívüli ülésének jegyzőkönyvéből [továbbiakban: SML XXIII/232. 1956.11.10.]
[116] SML XXIII/232. 1956.11.10.

de ha mégis, akkor ne csak MSZMP-s, hanem paraszt párti, és kisgazda is működhessen. Szószólójuk Nagy Vendel volt.[117]

Az MSZMP helyi szervezetét Fonyódon 1956. november 6-án alakították meg.[118] Egy évvel később többeket javasoltak párt- és kormánykitüntetésre a forradalom alatti és/vagy a szabadságharc leverése utáni tevékenységükért. Parti Ferencet a párt szervezésében játszott szerepéért, Nyáray Lászlót, Hampuk Imrét, Horváth Józsefet és Jani Jánost a pártszékház védelméért (utóbbi kettő a felterjesztésben olvashatóan a bankot, a postát és a járási tanács épületét is védte), Kertész Lajost, Máté László tolmácsot és Kovács Bélát pártszervezői munkájukért és a szovjetek segítéséért (utóbbi kettő a forradalmárok leleplezésében vett részt tevékenyen), Király Lászlót pártszervezői munkájáért és a karhatalomba való jelentkezéséért.[119]

A BM Somogy megyei Rendőr-főkapitányság területén, 1956 őszén sem rendőr, sem államvédelmis nem hunyt el, de még csak meg sem sebesült. Somogy megyében a forradalom és szabadságharc alatt 12 fő halt erőszakos

[117] SML XXXV/56. 1957.02.20.
[118] HM Központi Irattár 323/2418 15.
[119] SML XXXV/5.

halált, mindannyian civilek voltak. A Belügyminisztériumba küldött rendőrségi jelentés szerint 1956. november-decemberben *„az ellenség még erős tömegbázissal rendelkezett és a lakosság jelentős része nem nyújtott kellő támogatást a rendőrségnek.”*[120] A szétzilált állomány újjászervezése is jelentős erőfeszítésbe került.

A bíróságokon nagyüzemben tárgyalták a pereket és hozták a rendszerint elmarasztaló ítéleteket a megtorlás időszakában. A fonyódi járási nemzeti bizottság elnökének, Szekeres Vincének az ügyét 1957-ben tárgyalták, 1958-ban pedig már a Legfelsőbb Bíróság ítélete is megszületett.

Szekeres Vince 1957. február 18-án tartott kihallgatásán az alábbiak szerint védekezett: *„Engem semmi rossz szándék nem vezetett. Úgy gondolom, hogy senkit nem bántottam meg. Fonyód községben nem történt olyan rendzavarás, ami említésre méltó lenne. Nem érzem magam hibásnak azért, amit tettem, mert az őrizetbe vételekre a megyei ügyészségtől kapott utasítás után intézkedtem… Nem mozdítottam el senkit állásából és nem történt senkinek bántódása… Ha bűnt követtem*

[120] M. KISS Sándor: *Olvasókönyv. Forradalom Somogyban – 1956.* Budapest (Püski) 1997. 294.

volna el, ezer alkalmam lett volna, hogy átlépjem a határt, azonban ezt nem tettem.”[121]

A kaposvári megyei bíróság ítélete (1957. június 10.): *„A proletárdiktatúra államgépezete az egymás mellé és fölé rendelt tanácsok rendszere. A tanácsrendszer a népi hatalom közvetett gyakorlásának Lenin által felismert formája… Ezért minden a tanácsok, illetve a tanácsrendszer elleni támadás szükségképpen a népi demokratikus államrendszer megdöntésére irányul… Az ÁVH, a rendőrség és a részben a katonaság… a belső ellenség elnyomására szolgálnak, ezért az őket ért… támadás is a népi demokratikus államrendszer megdöntésére irányul.”*[122] Így mind a nemzeti bizottságok, mind a nemzetőrségek puszta létükkel a népi demokráciaellenesnek minősülnek.

A Legfelsőbb Bíróság ítélete **(**1958. április 30.) a bűnösség megállapítását részben tévesnek minősítette:[123] *„Az ún. »forradalmi tanácsban« történt funkció vállalás, illetőleg funkció gyakorlása egymagában bűncselekményt*

---

[121] ABTL V-144110 29. Szekeres ugyanakkor készségesen nyilatkozott a bíróság előtt nemcsak saját, de mások viselt dolgairól is. Négy államvédelmi beosztottat kísértettek Lengyeltótiba. A megyei forradalmi bizottságtól kapott rózsaszín és zöld röpcédulákon olvasható 12 pontos követelést az 1956. október 30-a és november 2. között vidékre küldött brigádok terjesztették. 500.- Ft-ot előlegként vett fel, de ezt később fizetéséből levonták.

[122] ABTL V-144110 66.

[123] MOL XX-5-d-1957-2372.

nem valósít meg. Az állandó bírói gyakorlat szerint az ellenforradalom ideje alatt létrejött bizottságokban való funkció vállalás önmagában nem valósít meg bűncselekményt, csupán az képezheti bűnösség tárgyát, amely önmagában is kimeríti valamely bűntett tényállási elemét… Az egyes falukba történő kijárás ugyancsak nem valósít meg bűncselekményt. Az ítéleti tényállás szerint a vádlott az egyes falukban a rendre és nyugalomra buzdított, a munka felvétele mellett agitált… Ezért e tekintetben is mellőzni kellett a bűnösség megállapítását." Megállapítást nyert, hogy a párttitkár és államvédelmi tisztek letartóztatására a megyei ügyészség elnöke adott ki utasítást, méghozzá védőőrizet céljából. *„A vádlott cselekménye kifejezetten a tanács, illetőleg tanácsi funkcionáriusok ellen irányult."* Házkutatásokat rendelt el, uszított a vezető funkcionáriusok elbocsátására. *„A vádlott cselekményével szervesen kapcsolódott be abba a mozgalomba, amely a vádbeli időben a népi demokratikus államrend megdöntését tűzte ki célul."*[124]

Ma már tudjuk, de ami még fontosabb, ki is mondhatjuk, le is írhatjuk, hogy az akkori államrend sem népi, sem demokratikus nem volt. A megdöntésére tett

[124] Szekeres Vincét a kaposvári megyei bíróság hét, a Legfelsőbb Bíróság három év börtönbüntetésre ítélte.

kísérlet résztvevői pedig egyéni botlásaikkal, hibáikkal együtt is hősök, igazi hősök.

Utószó

Fonyód 1956-os története nem bővelkedik fordulatokban. A község lakossága ettől függetlenül aktívan kivette a részét az országos eseményekből, sőt, a helyi változások után szervező erővé vált az általa irányított járásban.

Az október 28-i felvonulásig hétköznapi életét élte a település. Igaz, hogy aznapra a tanács munkatársai hívták össze a lakosságot, de - nem győzzük hangsúlyozni -, nem rajtuk múlt a változás. Annak okai legfeljebb annyiban voltak ők, hogy velük, a hatalom képviselőivel szemben felgyülemlett ellenszenv, a sok éves elnyomás alatt elfojtott keserűség tört fel az emberekből 1956 őszén Fonyódon is.

A tömegpszichózis jelentősége ugyanakkor ez esetben sem elhanyagolható. A részben kényszerből összegyűlt emberek megérezték a lehetőségét annak, hogy eljött az ideje a szónak és tetteknek. Végre ki merték mondani azt is, amiért korábban elvitte volna őket az a bizonyos „fekete autó". Elkergették a hatalom gyűlölt képviselőit a gyűlésről.

Végigjárták Fonyód legfőbb közösségi tereit, a vallásüldözés miatt magában is ellenállás szimbólumának tekinthető templomot, a közlekedés és a kommunikáció akkoriban fő letéteményesét, a vasútállomást, valamint a talán leggyűlöltebb helyszínt, a rendőrkapitányságot.

Ezt követően jutottak el a „tanácsházához”, ahol az antidemokratikus időkben is demokratikus módon vezető testületet választottak. Megalakult a községi nemzeti bizottság, amely fő feladatának az államosított ingatlanok korábbi tulajdonosuknak, tulajdonosaiknak való visszaadását, valamint a közösségi tulajdon megóvására a nemzetőrség megalakítását tekintette.

Fontos hangsúlyozni, ahogy azt egy egykori résztvevő megfogalmazta, „egy pofon sem csattant”. Nem történt erőszakos cselekedet, még a tömegoszlatást megkísérlő államvédelmis is megúszta a leghevesebb napot, ha nem is szárazon, mert leköpdösték, de ép bőrrel, és figyelembe véve az általa képviselt intézmény lakossággal szemben elkövetett kegyetlenkedéseit, ez is nagy dolog.

A járási nemzeti bizottság megalakulását október 29-én az előző napi cselekmények tették lehetővé. Ebben az esetben sokkal inkább bürokratikus váltásról van szó, hiszen az eseménysor ezúttal megmaradt a járási tanács épületén belül. Itt sem szabad figyelmen kívül hagynunk azonban, hogy megint csak nem az történt, hogy néhány önjelölt hangoskodó átvette az irányítást. Az emberek belső késztetéstől vezérelve tisztában voltak vele, hogy választás útján lehet a lakosság számára is elfogadható vezető testületet alakítani. A hatalomgyakorlás forrását, a népakaratot talán éppen az annak hiányában irányító rendszer hibájából tanulva ismerték fel ösztönösen.

A járási szervek képviselőiből álló jelölő testület létrehozását követően megválasztották az ideiglenes járási nemzeti bizottságot, amely a községihez hasonlóan első intézkedései egyikével nemzetőrséget alakított, hogy hozzá lojális, vele hasonlóan gondolkodó fegyveres testületet álljon rendelkezésére, hiszen a korábbi hatalmat kiszolgáló rendőrségben nem bízhattak.

Október 30-a és a szovjetek Fonyódra való bevonulása között az ilyenkor elkerülhetetlen személycseréktől eltekintve lényeges változás, a hétköznapi élettől eltérő esemény nem történt a községben. Éppen ez az, ami említést érdemel. A település a megszokott rend szerint, csak a korábbiakhoz képest fordított előjellel folytatta életét, nem állt le még a közigazgatási munka sem. A járási nemzeti bizottság képviselői nemcsak a központban dolgoztak a feladatok újjászervezésén, de felelősségtudatuk a járás többi községébe is elvitte őket, ahol szervezőmunkát végeztek.

A járási nemzeti bizottságot irányító elnökségen belül az egyetlen esemény, amely felkavarta az indulatokat, és majdnem szakadáshoz vezetett, a pártvezetők és államvédelmisek letartóztatásának ügye volt. Itt is megmutatkozott hogy a helyiek tudnak és akarnak megbocsátani, hiszen senki nem akarta kihasználni a bosszúállás lehetőségét a korábbi elnyomókkal szemben. A letartóztatásokat nem akarták végrehajtani, azokra csak akkor került sor, mikor

tisztázódott, valóban a kényszerintézkedés alá vontak érdekében hozták az utasítást. Azért nem értették, miért van erre szükség, mert a községben semmi nem fenyegette a párfunkcionáriusok és államvédelmisek testi épségét.

A szovjet bevonulás tényét néhány elkeseredett hangtól eltekintve csendesen vette tudomásul a község. A szovjet-magyar parancsnokság, illetve az munkás-paraszt kormány intézkedéseinek végrehajtása nem ütközött különösebb akadályba.

Többeket elítéltek és sokakat meghurcoltak ’56 őszi szerepvállalásuk miatt. Mégsem az események egyik főszereplője fizette a legnagyobb árat a történtekért. A megtorlás, a kádári megfélemlítés egyik országosan jellemző mozzanataként azt végezték ki, akit akartak. Átlagpolgárt küldtek a halálba, a 28-i tüntetés egyik résztvevőjét, hogy megértessék az emberekkel, bárkire ez a sors várhat, ha ellenszegül a régi-új hatalomnak.

1989 után országosan átértékelték az eseményeket, ki lehetett beszélni az addig el nem mondott, vagy csak egymás közt, félve felidézett történéseket. Sokakra azonban máig hatással van az imént említett, a tömegből, az átlagemberek közül kiemelt halálraítélt példája. Van, aki még ma sem mer beszélni a történtekről.

Mellékletek

Nyers István visszaemlékezése[125]

Nyers István 1956. január 1-jétől dolgozott a Fonyódi Járási Tanács Pénzügyi Osztályán, ahova barátja, Tikos Emil főkönyvelő közvetítésével került.

Nagyon szerettem ott dolgozni, nagyon jó társaság volt. A főnököm, Lantos János, nem volt baloldali, nagyon becsületes ember volt. Az osztályon kevés baloldali volt, mégsem politizáltunk, mert nem lehetett politizálni. Mikor munka után összejöttünk ultizni, akkor került szóba a politika.

1956. október 24-én tudtam meg, hogy mi történt előző nap. A bátyám éppen Budapesten volt rokonlátogatóban. 5:45-kor ért haza Balatonberénybe vonattal. Bezörgetett az ablakon, hogy Budapesten kitört a forradalom. Így mentem be Fonyódra dolgozni, de már a vonaton is beszélték néhányan, mi történt, azonban semmi biztosat nem tudtak.

A munkában azonnal bekapcsoltuk a rádiót. Azt hallgattuk, mikor 9 órakor Király Teklics Ferenc, a járási tanácselnök a nagyterembe összehívta a társaságot. Egy kicsi orosz puskával sétált fel-alá, és azt

---

[125] Balatonberény, 2010. augusztus 16. Lejegyezte: Varga István könyvtáros, a Fonyódi Kulturális Intézmények igazgatója.

mondta, hogy a forradalom nem előző este tört ki, hanem már egy-két héttel korábban. Ezt arra alapozta, hogy a budapesti továbbképzésen, amin volt, egyesek már akkor pisztolyt rántottak egymásra.

Azt az utasítást kaptuk, hogy mindenki tegye a dolgát tovább. Ezen kívül nekünk senki semmit nem mondott. Az események hatása alatt azonban nem tudtunk dolgozni, senki nem csinált semmit.

Az első dolgunk az volt, hogy levertük a járási tanács homlokzatáról a vörös csillagot. Seres Jóska és Tikos Emil barátaimmal a padláson keresztül egy létra segítségével értük el, és szereztünk hozzá egy franciakulcsot is. A Balaton felől nézve az épület a jobb oldali sarkán volt a nagy, üvegborítású, éjszaka kivilágított csillag, mellettünk pedig ott volt a rendőrség. A rendőrök is látták mit csinálunk, de hál' Istennek nem lőttek ránk.

Ezután visszamentünk az irodába, de mivel a búzakalászos címerekből is elegünk volt, azokat is leszedtük szépen, egyet-egyet még az udvarra is ledobtunk. Ezt követően lementünk az utcára, és a bank falán lévő búzakalászos csillagot is leszedtük. Utána a pályaudvarra mentünk, ott azonban már nem volt fenn, azt valakik már leszedték.

Volt ott egy katonatiszt, akinek mondtam, hogy vegye le a vörös csillagot a sapkájáról. Nemmel felelt, mondván, hogy ő azt „a dolgozó néptől kapta".

Mondtam neki, hogy én a dolgozó nép fia vagyok, levettem a sapkájáról a csillagot, és eldobtam. Semmit nem szólt, belenyugodott.

Ezután elmentünk Seres Jóska barátommal meginni egy pohár borocskát. Ott találkoztunk Hargitai Gyula járási tanácstitkár, aki mondta, hogy verjük meg, de azt válaszoltam, hogy nem verjük meg, miért bántanánk? Ez mind délelőtt történt.

Kb. délután két órakor Bagó Gyula járási tanácselnök-helyettes behívatott kettőnket az irodájába. Ott volt Marx és Engels legalább két méteres fényképe, gyönyörű képkeretben. Kérdezte, hogy azokat miért nem vertük le. Azt feleltük, hogy ők nem bántottak bennünket, meg sajnáltuk a képkereteket is.

Másnap, október 25-én hallgattuk ugyan a rádiót, de már rendesen dolgoztunk, és nem is hívatott senki.

1956. november 4-e után beszélgettünk Fonyódon, hogy mit csináljunk, hogy lesz, mint lesz, hál' Istennek még nem kerestek minket, talán megússzuk.

1957. január első hétvégéjén[126] *Zákányi Kálmán barátomnak segítettünk fát rakodni Tikos Emillel. Hétfőn mentünk volna először dolgozni. Fél kilenc-kilenc körül, miközben a fát rakodtuk ki egy vagonból, jött Emil húga, és szólt, hogy tűnjünk el, mert Seres Jóskát már*

---

[126] 1957. január 5-6.

összeverték. Taxiba ültünk, és Mária-felsőre[127] *mentünk, ahol megvártuk a déli vonatot és azzal jöttünk haza Balatonberénybe.*

Seres Jóskát pénteken pufajkások kapták el és összeverték, majd éjjel fél 12-kor kidobták Öreglakon egy kocsiból. Az volt a szerencséje, hogy egy idős bácsi megtalálta a hóban. Megmondták neki, hogy föltétlen be kell mennie dolgozni, mert ha nem, akkor jég alá engedik.

Este kijött Fonyódról Lantos János és Zákányi Kálmán. Tikos Emilék pincéjében, a kék-zöld, feldagadt arcú Seres Jóskával együtt beszéltük meg, mi történt, hogy történt. Zákányi Kálmán diktálta a neveket, azokét, akiket már elvittek Fonyódról.[128] *Ezután már nem mentem be dolgozni, mert féltem, hogy elfognak.*

A névsor megismerése után jutottam arra a gondolatra, hogy menekülni kell. Hiszen tudomásom szerint Czmerk Jóska barátom sem csinált semmit, csak benne volt a nemzeti bizottságban, mégis elvitték.

---

[127] Balatonmáriafürdő felső vasútállomása ma Balatonfenyves alsóként üzemel.
http://www.vasutallomasok.hu/allomas.php?az=blfa

[128] Szekeres [Vince], Czmerk [József], Molnár [Lajos], Garamvölgyi [József], Milkovics [József], Tóth Tibor, Bán [Emil], Szentirmai [István], Fábián [László], Buchmayer [nem beazonosítható – BOG] és Lakos István neve szerepel azon a cédulán, amelyet Nyers István a fonyódi emlékmű avatásakor a városnak adományozott.

Megijedtem és elhatároztam, hogy elmegyek. Másnap, 1957. január 7-én reggel a 6 órás vonattal elmentünk Nagykanizsáig. A határszélen volt egy barátom, akivel együtt katonáskodtam. Kovács Sanyi segítségével Letenyénél átmentünk Jugoszláviába.

Nyers István 1957 augusztusáig a bori táborban volt, majd Svájcban telepedett le.

Seres József visszaemlékezése[129]

Seres József 1955-ben került a Fonyódi Járási Tanács Pénzügyi Osztályára, mint költségvetési előadó.

1956. október 23-án a rádió útján értesültünk a budapesti forradalomról. Mi, a járási tanács fiataljai elhatároztuk, hogy eltávolítjuk a nemzeti bank épületéről a vörös csillagot. Két barátommal, Nyers Istvánnal és Tikos Emillel ezt meg is tettük, de a csillagot nem törtük össze. A dolog feltűnést keltett, beválasztottak a járás forradalmi bizottságába.[130]

A szülőfalumban, Öreglakon a tüntetésen a falusi lakosság meg akarta verni a községi tanács elnökét. Nekem sikerült a felhördült embereket lecsillapítani.

1957. január 4-én az esti órákban megjelent házunk előtt egy gépkocsival három ávós. Letartóztattak, és elvittek Fonyódra, a kommunista párt központjába. Az utazás alatt összevertek. Kihallgatásomon részt vett az akkori kommunista párt vezetője. A bűnöm az volt, hogy eltávolítottuk a vörös csillagot és hogy tagja voltam a forradalmi bizottságnak.

A kihallgatásnak egyszerre vége lett és közölték

---

[129] Varga István könyvtáros a Fonyódi Kulturális Intézmények igazgatója gyűjtése.

[130] A kutatás során áttanulmányozott dokumentumokban nem szerepel Seres József a nemzeti bizottság tagjai közt.

velem, hogy hazavisznek, mert a falu lakossága, miután tudomást szerzett letartoztatásomról, fellázadt. A községi tanács épülete előtt kb. 21:00 órakor kidobtak a kocsiból. Kemény tél volt és én a sok verés után eszméletlenül feküdtem a hófúvásban. Véletlenül talált meg egy idős ember, ő hozott segítséget. A községi orvoshoz vittek. Az éjszakát ismerősöknél töltöttem.

Másnap sikerült a barátaimat értesíteni. 1957. január 6-án találkoztunk Nyers Istvánnál Balatonberényben. Elhatároztuk, hogy elhagyjuk az országot. Másnap, 1957. január 7-én vonattal utaztunk Nagykanizsáig, onnan részben busszal, részben gyalog jutottunk el egy ismerős családhoz. A Nyers István által ismert férfi vitt el bennünket szánkóval a határig. Egy nagy erdőn keresztül érkeztünk meg Jugoszláviába.

A Hazafias Népfront Somogy megyei Bizottságának Elnöksége által 1956. október 26-án összeállított 16 pontos program

„A Hazafias Népfront Somogy megyei Bizottságának Elnöksége az új magyar élet kialakítása érdekében az alábbi követeléseket juttatja el a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsához, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségéhez és a Hazafias Népfront Országos Tanácsa Elnökségéhez.

1. Magyarország függetlensége és belső béke helyreállítása céljából követeljük a szovjet haderők azonnali kivonulását hazánk területéről.

2. Magyarország teljes semlegességének a biztosítását követeljük minden katonai szövetségben való részvétel azonnali felmondását.

3. Kelet és nyugat országaival a teljes egyenjogúság alapján az ENSZ alapokmányaiban lefektetett elvek szerint követeljük nemzeti függetlenségünk biztosítását.

4. A belső megbékélés és a további tragikus magyar vérontás elkerüléséhez múlhatatlanul szükséges felkelő szabadsághős nemzetünk részére a teljes amnesztia biztosítása és a tragikus október 23-nak nemzeti ünneppé való nyilvánítása.

5. A jelenlegi parlament, amely nem a nép bizalmából született, azonnali hatállyal jelentse be feloszlatását és a Hazafias Népfront által delegálandó Ideiglenes

Nemzetgyűlés dolgozza ki az új választójogi törvényt, amely demokratikus alapon válassza meg titkos választással a több párt rendszerű új országgyűlést.

6. Az ipari munkásság jobb életkörülményeinek megvalósítása érdekében követeljük a jelenlegi népnyúzó norma- és bérrendszer rendezését, a nyugdíjak és szociális segélyek, családi pótlékok felülvizsgálatát és javítását.

7. Követeljük a gyárak és üzemek munkástanácsok kezébe való fokozatos átadását.

8. A dolgozó parasztság helyzetének gyökeres megváltoztatása érdekében követeljük a jobbágyrendszerű beszolgáltatás és adózás megváltoztatását és a dézsma eltörlését.

9. Teremtsük meg a magyar sajátosságnak megfelelő szövetkezeti formát, a legnagyobb önkéntesség elve alapján.

10. A legteljesebb autonómiájú érdekképviseletet biztosítsuk dolgozó parasztságunk részére.

11. Követeljük a legteljesebb lelkiismereti és vallásszabadságot.

12. Egész oktatási rendszerünket fel kell szabadítani az egyirányú, merev ideológiai megkötöttségektől.

13. Szellemi életünket (irodalom, sajtó, művészet stb.) szent nemzeti hagyományunkra építsük fel.

14. Követeljük a jelenlegi nemzeti tragédia előidézéséért felelős személyek nyilvános felelősségre vonását.

követeljük a sztálinista politika idején politikai vétségek miatt ártatlanul börtönre ítélt személyek azonnali szabadon bocsátását. Egyben követeljük a Szovjetunióban bármilyen címen fogva tartott magyar állampolgárok hazaengedését.

15. Biztosítani kell, hogy az állami, a társadalmi, kulturális és gazdasági élet minden területén érvényesüljön a megfelelő képzettség és rátermettség pártállástól függetlenül.

16. A Hazafias Népfront legyen a népi-nemzeti egység megtestesítője, a különböző pártok, szervezetek és ezeken kívüliek összefogója."[131]

A követelések megvalósulásának feltételeit abban látták, hogy az országban rendeződjenek a közállapotok, újra beinduljon a termelés, és a lakosság a Hazafias Népfront mögé sorakozzon fel**.**

[131] SZÁNTÓ 1995: 67.

Az alábbi táblázatokban[132] szereplő leírások és idézetek a forrásokban jellemző megfogalmazásokat, ezáltal pedig az elnyomó hatalom által képviselt gondolatvilágot mutatják be, szándékosan felidézve azok retorikáját. Ugyanakkor kizárólag „szemléltető eszközül" szolgálnak, éppen ezért forráskritikával kezelendők.

[132] Az alábbi táblázatokban szereplő személyek közül többen szerepelnek a megyei adattárban is. Az ott felsoroltak közül egy főnek nem találtam nyomát, ő Fatér István (1903) földműves, akit izgatás vádjával 6 hónap börtönbüntetésre ítéltek. SZÁNTÓ László: Az 1956-os forradalmat követő megtorlás Somogyban, és a megtorlást elszenvedők adattára. In: BŐSZE Sándor (szerk.): *Somogy Megye Múltjából.* (Levéltári Évkönyv 38.) Kaposvár (SML) 2007. 271-310.

Az alábbi személyeket vették nyilvántartásba 1956-ot követően[133]

név, születési év	foglalkozás[134]	1956-os tevékenysége az iratok szerint	1956-os szerepe az iratok szerint	büntetés[135]
Bálint Géza (1928)		Részt vett a járási pártbizottság felszámolásában: ő tépte le Lenin és Sztálin arcképeit és égette el az asztalokról összeszedett vörös drapériát.	nemzeti bizottsági tag	
Bán Emil (1910)	1945 előtt repülő százados	A nemzeti bizottság megbízásából Kaposvárra ment küldöttnek és fegyvereket beszerezni.	a Tőzeg-telep munkástanácsának titkára	
Burghardt Sándor (1920)	MÁV-ellenőr, volt MDP-titkár	A nagygyűlésen *„trágár kommunista-ellenes szavakat használt a nép előtt.”*[136]	géppisztolyos testőr Szekeres Vince mellett[137]	

[133] ABTL V-150374/1 Somogy megyei monográfia 1959. május 20. Ebbe a nyilvántartásba nem kerültek bele, de az MSZMP járási pártbizottsága számon tartotta még ’56 kapcsán az alábbi fonyódiakat: Oskó Pál nemzetőr parancsnok-helyettest, Horváth Bélát és Várhelyi Tibort szervező tevékenységükért, Nagy Istvánt lázító magatartásért. SML XXXV/56.

[134] Egy fő esetében feltüntették azt is, hogy nyilas vezető volt.

[135] A felsoroltak közül egy személy esetében jegyezték csak fel, hogy beszervezték.

Czink Gyula (1928)	kulák *(sic!)* származású, a földműves-szövetkezeti járási központ osztály-vezetője		a földműves-szövetkezeti járási központ küldötte a nemzeti bizottságban	
Czmerk József (1923)	volt vezető adófelügyelő	Személyesen vitte el az utasításokat és rendeleteket a községekbe. A járási pártbizottságot is az ő vezetésével számolták fel.		közbiztonsági őrizet, bírósági eljárás
Fábián László (1925)		*„Az ellenforradalom (sic!) szervezésében aktívan részt vett, több száz fős tömeg előtt Szovjetunió- és kommunista-ellenes kijelentéseket tett.”*[138]	önként jelentkezett a nemzetőrségbe	

[136] ABTL V-150374/1 382.
[137] Sem ezt, sem azt, hogy Szekeres Vincének testőre lett volna, más iratok nem támasztják alá.
[138] ABTL V-150374/1 385.

Fáró József (1922)	volt járási tanfelügyelő, iskolaigazgató [a monográfia írása idején]		a nemzeti bizottság egyik szervezője, a nagygyűlés elnöke	
Garamvölgyi József (1915)	1945 előtt katonatiszt, azt követően az állami biztosítónál dolgozott	Az intézkedések végrehajtásában részt vett, szidta a pártot és a kommunistákat, röplapokat terjesztett.	nemzeti bizottsági tag	közbiztonsági őrizet, majd rendőri felügyelet
Kaponya István (1920)	volt rendőr főhadnagy	A rendőrkapitányság parancsnokaként, felszólításra, a nemzeti bizottság mellé állt, melynek szűk körű vezetőségébe is beválasztották. A járási intézkedések (kommunistáknál tartott házkutatások, államvédelmisek őrizetbe vétele) végrehajtója volt.	nemzeti bizottsági tag	
Kardos Lajos (1900)	1945 előtt honvéd			Két alkalommal preventív őrizetben volt.

Kolip Lajos (1932)	MÁV-dolgozó	Részt vett a kommunistáknál tartott házkutatásokban.	nemzetőr	
Lakos István (1922)		Javaslatára bocsátották el a régi vezetőket. Közreműködött a látrányi szovjet katonai egység megtámadásában.[139]	a nemzeti bizottság szervezője, szűk vezetőségének tagja	közbiztonsági őrizet, bírósági eljárás
Milkovics József (1914)		Őrizetbe vette Kolip Gyula rendőr főhadnagyot.		közbiztonsági őrizet, bírósági eljárás
Nagy Vendel (1922)	volt begyűjtési előadó			preventív őrizet
Perhusza János (1932)		Részt vett a kommunistáknál tartott házkutatásokban.		
Schaller Emil (1917)	értelmiségi származású, 1945 előtt szállodatulajdonos, volt könyvelő	A szovjet intervenció után propagandatevékenységet folytatott.	önként jelentkezett a nemzetőrségbe	közbiztonsági őrizet, bírósági eljárás

[139] Elbocsátások nem történtek, a támadásban való részvételét, illetve annak tényét más dokumentumok nem támasztják alá.

Szabó Ferenc (1910)	kályhás [a monográfia írása idején]		önként jelentkezett a nemzetőrségbe	
Szekeres Vince (1923)	főagronómus	[Bővebben ld. a törzsszövegben.]	a járási nemzeti bizottság elnöke	3 év börtön, 5 év egyes jogok gyakorlásától való eltiltás[140]
Szentirmai István (1912)	MÁV-intéző	[Bővebben ld. a törzsszövegben.]		közbiztonsági őrizet, a bíróság 2 év börtönt, 500 Ft pénzbírságot és 5 év jogvesztést rótt ki rá[141]
Tóth Tibor (1922)	1945 előtt hadnagy, volt üdülőgondnok		a nemzeti bizottság felszólítására a nemzetőrség vezetője	

[140] Szekeres Vince 1967-ben útlevélért folyamodott, amihez önéletrajzot kellett benyújtson. Eszerint 1959-ben kegyelemmel szabadult, 1962-ig segédmunkásként, azt követően szakmájában vezető beosztásokban dolgozott.
[141] Szentirmai István és családja meghurcolásáról Ottóffy Attila számolt be bővebben a Fonyódi Fórum 1990. januári számában.

Török Béla (1920)		Részt vett a kommunistáknál tartott házkutatásokban.		
Vaczkó László (1927)	volt kereskedő		önként jelentkezett a nemzetőrségbe	
Végh Lajos (1924)		A megyei pártbizottság utasítását, a járási pártbizottság felfegyverezését szabotálta: kijelentette, hogy nincs fegyverük. A járási nemzeti bizottság megbízásából 100 fős hadsereg felállításához *(sic!)* állított össze névsort.	katonai KIEG.[142] parancsnokként küldött [a nemzeti bizottságban]	Nem vonták felelősségre. [A monográfia írásakor már nem dolgozott a KIEG-en.]
Vidovics Gyula (1928)	volt vágóhíd-vezető, a kaposvári volt főispán unokatestvére			sikkasztás miatt, közbiztonsági őrizet címén, börtönbe zárták
Wolf Ferenc (1918)		A rendőröket megbízhatatlannak nevezte.	nemzeti bizottsági tag	

[142] KIEG: kiegészítő [parancsnokság]

Zákányi Kálmán (1929)		A községi közigazgatás átszervezésben működött közre, és Kaposváron is ő képviselte az új intézményt.	nemzeti bizottsági tag	elbocsátották, de 1958 végén visszakerült az adó-csoporthoz felügyelőnek
„A nemzeti bizottság és nemzetőrség többi tagjai aktív[143] *ellenforradalmi (sic!) tényked*ést nem fejtettek ki.”[144]				
Bödör József (1912)		A forradalmi események egyik szervezője: a tömeget a templom elé vezette, ahol szentmisét tartatott.[145]		rendőri felügyelet
Fejes József (1910)		Követeléseket olvasott fel, többek közt a szovjet csapatok távozását és a régi rendszer visszaállítását követelte.	nemzeti bizottsági tag	

[143] Több nemzeti bizottsági tagnál is feltünteti a monográfia, hogy „aktív tag” – ezzel a jelzővel önkényesen szelektálták a tagokat, kit vesznek elő, kit nem.
[144] ABTL V-150374/1 385.
[145] Más iratok szerint borbély volt. Ez is megerősíti azt az állásfoglalásunkat, hogy az egykori iratok táblázatokba foglalt indoklásait erős forráskritikával kell kezelni.

Gréczi Imre (1897)	volt kocsma- és vegyeskereskedés-tulajdonos	A kommunista vezetők leváltását és elbocsátását követelte. Visszavette a földműves szövetkezettől korábbi kocsmáját és boltját.	nemzeti bizottsági tag	rendőri felügyelet, a bíróság 1 év 2 hónap börtönre ítélte
Henger István (1907)	vb-titkár, 1945 előtt jegyző		választás útján titkár lett a nemzeti bizottságban	Titkárként dolgozott tovább.
Király (Teklics) Ferenc (1897)	1945 előtt és után FKgP-elnök	Az üzleteket és házakat visszajuttatta volt tulajdonosaiknak. A hivatalban bevezette az „úr" megszólítást.	választás útján lett a nemzeti bizottság elnöke	1957 januárjáig posztján maradt, nem sikerült eltávolítani, mivel még a helyi sajtó is mellé állt.
Kocsis Lajos (1914)	alkalmi munkás, korábban csendőr	*„Az ellenforradalmárokat (sic!) támogatta."*[146]		

[146] ABTL V-150374/1 386.

Máthé György (1930)	könyvtár-vezető	*„Ellenforradalmi (sic!) tevékenységet fejtett ki a község területén, tagja volt a klerikális vonalon működő Bulányi-féle*[147] *demokratikus ellenzéknek.”*[148]		
Mittermayer József (1907)	polgári származású, volt szövőgyáros	Szövőgyárát próbálta visszaszerezni.		közbiztonsági őrizet, majd a bíróság 1 év 4 hónap börtönre és 200 ezer Ft vagyonelkobzásr a ítélte
Molnár Lajos (1925)	alkalmi munkás	*„Támogatta az ellenforradalmárokat. (sic!)”*[149]	a nemzeti bizottság tagja	
Nagy Gyula (1924)	1955-ig vb-titkár	Részt vett a tüntetésen.		Korábbi perét, melyben gazdasági bűncselekmény vádjával állt

[147] Bulányi György (1919-2010) piarista pap, tanár.
[148] ABTL V-150374/1 386.
[149] ABTL V-150374/1 386.

				bíróság előtt felújították, a vádakat kiegészítették, visszakerült a börtönbe.
Németh István (1903)			önként jelentkezett nemzetőrnek	
Szabó Ferenc (1925)			önként jelentkezett nemzetőrnek	rendőri felügyelet
1956. november 4-ét követően se a nemzeti bizottság, sem a nemzetőrség nem működött tovább.				

A forradalom alatti tevékenységük miatt rendőri felügyelet alá helyezettek névsora[150]

BM Somogy megyei Rendőr-főkapitányság Határozatai rendőrhatósági felügyelet alá helyezésről, az 1/1957 BM sz. rendelet alapján, nevezettek lakóhelyén. Megszegése az 1956. évi 16. tvr. értelmében szabálysértési eljárást vont maga után. A kihirdetéstől számított 8 napon belül a BM ORFK vezetőjéhez címzett és a kiállító hatósághoz benyújtott fellebbezésnek volt helye.

A rendőri felügyelet (ref.) alá helyezetteknek minden vagy minden második vasárnap jelentkezniük kellett a fonyódi rendőrőrsön. Nevezetteket lakóhelyük vagy a kijelölt államigazgatási terület engedély nélküli elhagyásától (engedélyt a fonyódi rendőrkapitányság adhatott), állandó bejelentett lakásukról 23-5 óra közti eltávozástól, sportrendezvények, filmszínház/mozi, színház, kultúr- és italmérő helyiség, strand, és egyéb nyilvános helyek látogatásától, lakásukon távbeszélő üzemben tartásától eltiltották.

[150] ABTL V-145676

név, születési év	foglalkozás	az iratokban olvasható indoklás [151]	ref. elrendelésének időpontja	fellebbezés-sel élt
Fejes József (1910)	földműves, korábban hentes és mészáros	*„Követelte a gyűlés alkalmával, hogy a szovjet csapatok hagyják el az országot, majd felolvasta a követeléseket. A gyűlésen követelte, hogy állítsák vissza a régi rendszert, adják vissza a kisipart, a kereskedelmet és a kocsmákat. Gyalázta a népidemokráciát és a kommunistákat."*	1957. augusztus 5.	igen
Garamvölgyi József (1915)	tisztviselő, korábban katonatiszt	*„Részt vett ellenforradalmi (sic!) cselekményekben, így a fonyódi járásban izgató beszédeket tartott, ellenséges tartalmú röpcédulákat terjesztett. Magatartásával és cselekményével nagyban*	1957. május 17.	nem

[151] A rendőri felügyelet alá helyezés indoklásában több helyen is feltüntették a Kolip Gyula államvédelmis rendőr főhadnagy sérelmére túlnyomó részt szóban elkövetett cselekményeket.

		hozzájárult ahhoz, hogy a községekben a vörös csillagokat leverték és szovjet hősi emlékműveket becstelenítettek meg."		
Kardos Lajos (1900)	villanyszerelő [korábban is]	*„Mint fegyveres nemzetőr rajparancsnokként teljesített szolgálatot, a nemzetőrök elvi és gyakorlati oktatását vállalta, majd mint a tőzegtelepi munkástanács tagja, kommunista ellenes kijelentéseket tett, követelte a kommunista igazgató leváltását. Az üzemben hangadó volt és tényked*ése folytán az üzemben több ellenséges megnyilvánulás volt a kommunisták ellen."	1957. szeptember 12.	nem
Németh István (1903)	fm. [föld-műves] korábban csendőr	*„Több helyen hangoztatta, hogy az nem ellenforradalom (sic!), hanem a dolgozó nép jogos követelése, mert a párt és a kormány becsapta a munkásokat. Ezt a kijelentését az ellenforradalom (sic!) leverése*	1957. szeptember 9.	igen

		után is többször megismételte."		
Szabó Ferenc (1925)	traktoros	*„Mint fegyveres nemzetőr teljesített szolgálatot… Követelte… a szovjet csapatok kivonulását és szidalmazta a kommunistákat."*	1957. augusztus 5.	nem
Varga József (1923)	földműves, korábban kőműves	*„Részt vett az ellenforradalmi (sic!) megmozdulásban, tagja volt a fonyódi »Nemzeti Bizottságnak«, e minőségében a tömeg által a tanácsházára hurcolt Kolip r. fhdgy-ot… piszkos kommunistának és Sztálin-gyereknek nevezte."*	1957. december 9.	igen
Wolf Ferenc (1918)	szöv[etkezeti] alkalmazott	*„Követelte a szovjetek kivonulását és hangoztatta, hogy nincs szükség kommunizmusra. Fegyveresen teljesített nemzetőri szolgálatot."*	1957. augusztus 5.	igen

A forradalom alatti tevékenységük miatt internáltak névsora[152]

Az 1956 évi 31. sz. tvr. 1.§-a alapján közbiztonsági őrizetbe helyezték az alábbi személyeket. A határozat ellen a legfőbb ügyészhez lehetett panaszt benyújtani, de a panasznak halasztó hatálya nem volt.

név, születési év	foglal-kozás	az iratokban olvasható indoklás	dátum
Bálint Géza (1928)	tanul-mányi felügyelő	*„1956. október 31-én a fonyódi járási pártbizottság épületébe ment házkutatás céljából… A házkutatás alkalmával az épületben lévő képeket letépte és a vörös drapériával együtt a tűzbe dobta.”*[153]	1957. február 25.
Bán Emil (1910)	terv-előadó	*„A fonyódi rendőr-kapitányságon, mint nemzetőr teljesített szolgálatot. A kapitányság épületét teljesen átkutatta, ahol iratokat és fegyvert keresett… a fonyódi tőzegtelep munkástanácsának volt a titkára… Nevezett az*	1957. február 25.

[152] ABTL V-144919 és V-145734
[153] ABTL V-145734 4.

		ellenforradalom (sic!) alatt Kaposváron fegyvereket vételezett fel a nemzetőrök részére."[154]	
Burghardt Sándor (1920)	MÁV-előmunkás	*„1956. október 28-án Fonyód községben szervezte a felvonulást, és ő maga vezette a tüntetőket a vasútállomás előtti térre… Szónoklása alkalmával az ellenforradalom (sic!) mellett foglalt állást, követelte, hogy a szovjet csapatok azonnal hagyják el az országot. A gyűlésen az ő szónoklatára követelték az államvédelem és az állami gazdaságok feloszlatását."*[155]	1957. február 25.
Milkovics József (1911)	földműves	*„Részt vett a járási pártbizottság épületének elfoglalásában és felkutatásában… Részt vett a fonyódi forradalmi bizottmány alakuló ülésén és annak tagja is volt."156*	1957.02.21.
Mittermayer József (1907)	takács	[Bővebben ld. a törzsszövegben.]	1957. március 8.

A rendőri felügyelet és a közbiztonsági őrizet alá helyezettek legtöbbjének a halotti értesítője is a dossziék része. Az utolsó dátum 1988-as.

[154] ABTL V-145734 2.
[155] ABTL V-145734 16.
[156] ABTL V-144919 24.

„Fonyódi járás ellenforradalmi *(sic!)* ***elemeinek statisztikai összesítője***	
Megnevezés	*Fő*
1. Az ellenforradalomban (sic!) részt vett összes személy	*492*
2. Aktív ellenforradalmi (sic!) személy	*268*
3. Bíróság által elítélt ellenforradalmi (sic!) tevékenységért	*34*
4. Politikai elítéltek (nem ellenforradalmi (sic!) tevékenységért)	*4*
a) 1956 előtt	*4*
b) 1956 után	*-*
5. Köztörvényes bűncselekményért elítéltek	*23*
a) 1956 előtt	*19*
b) 1956 után	*4*
6. Közbiztonsági őrizetbe helyezve	*78*
a) 1956 előtt	*3*
b) 1956 után	*73*
Jelenleg	*2*
7. Rendőri felügyelet alá helyezve	*29*

a) 1956 előtt	*1*
b) 1956 után	*24*
Jelenleg	*4*
8. Körözés elrendelve	*-*
9. Disszidált	*8*
10. Hazatért	*1*
11. Operatív célra felhasználva	*8*
12. Nyilvántartásba véve	*160*
a) 1956 előtt	*61*
b) 1956 után	*99*
13. Nyilvántartásba veszünk	*108*
14. Állami funkcióba vannak	*4*
15. Gazdasági funkcióba vannak	*5*
16. Kategóriák szerinti megoszlás	
a) csendőr	*17*
b) kulák	*11*
c) nyilas	*7*
d) volt MÉP tag	*1*
e) volt FKP tag	*2*
f) volt horthysta katonatiszt	*8*
g) volt horthysta rendőrtiszt	*3*

h) volt földbirtokos	*5*
i) volt horthysta főtisztviselő	*1*
j) volt „Fehér-gárda” tagja	*2*
17. Szociális helyzet szerinti megoszlás	
a) földműves	*114*
b) munkás	*47*
c) alkalmazott	*51*
d) alkalmi munkás	*16*
e) kisiparos	*22*
f) pedagógus	*7*
g) mérnök	*1*
h) kereskedő	*5*
i) orvos	*2*
j) pap	*3*
Összesen	*268”*[157]

[157] ABTL V-150374/1 439-440.